

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Viisarimäki-Rutalahden maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma

Lahdenvesi-Korhonen Leena

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne-
ja ympäristökeskuksen julkaisu

7/2011

Viisarimäki-Rutalahden maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma

Lahdenvesi-Korhonen Leena

7/2011

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne-
ja ympäristökeskuksen julkaisuja

ISSN 1798-8640 (painettu)
ISBN 978-952-257-338-4 (painettu)

ISSN 1798-8659 (verkkajulkaisu)
ISBN 978-952-257-339-1 (PDF)

Valokuvat ja piirrokset: Leena Lahdenvesi-Korhonen
Taitto: Juha Paakkolanvaara

Jyväskylä 2011

Sisältö

1. Johdanto	5
2. Suunnittelualue	6
2.1	
Maisemarakenne	6
2.2	
Luonnon ympäristö	7
2.2.1	
Luonnon erityiskohteet	9
2.3	
Kulttuuriympäristö	10
2.3.1	
Asutuksen ja maatalouden historiaa	10
2.3.2	
Muinaisjäännökset	12
3. Luonnon ja maiseman hoito	13
3.1	
Laidunnus	14
3.2	
Niitto	14
3.3	
Kulotus	14
3.4	
Reunavyöhykkeet ja metsämaiseman hoito	15
3.5	
Istutukset	17
3.6	
Rakennukset ja rakenteet	18
3.7	
Vieraslajit	18
3.8	
Muinaisjäännökset	19
4. Maatalouden ympäristötuen erityistuet	20
4.1	
Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen	20
4.2	
Perinnebiotoopin hoito	21
4.3	
Suojavaiohykkeen perustaminen ja hoito	22
5. Muita rahoitus- ja hoitomahdollisuuksia	23
5.1	
Ei-tuotannollisten investointien tuki	23
5.2	
Laidunpankki	23
5.3	
Härkää sarvista -hanke	23

5.4	
Metsäalueiden rahoitusmahdollisuudet	23
5.5	
Avustukset rakennusperinnön hoitoon	24
6. Maiseman ja luonnonhoidon yleissuunnitelma	25
6.1	
Suunnittelumenetelmät.	25
6.2	
Kohteet hoitosuosituksineen.	26
1. Mäkelän koivukuja	26
2. Mäkelän hakamaat ja kerroksellinen rakennettu maatalousympäristö .	27
3. Maisemaraivaus, peltonauhan avaaminen tiemaisemaan	28
4. Vanha asuinrakennus.	28
5. Maatalouden vanhat rakennukset	28
6. Reunavyöhykkeet.	30
7. Vieraslajit	30
8. Vihijärven peltojonon lumoreunavyöhykkeet ja -saarekkeet	30
9. Hakala (vanha asuinrakennus).	30
10. Paahteiset rinteet, tienvarret.	31
11. Kuokkalan rinnenä	32
12. Vihijärven laakson maatalouteen liittyvät rakennukset	32
13. Vennalammen maisemaraivaus	33
14. Vieraslajit kts. (7)	33
15. Rutalan reunavyöhykkeet	33
16. Sammakkolammen läheiset kalliot	34
17. Reunavyöhykkeet	34
18. Karhukorven niitty	35
19. Maatalouteen liittyvät rakennukset ja vanhat rakennukset	36
20. Rutalahden seurojentalo	37
21. Auvilan navetta.	37
22. Palolaitos	37
23. Liikelympäristöt	38
24. Auvilan reunavyöhykkeet ja 25. Maisemaraivaus.	38
26. Liikelympäristöt, kierrätyspisteet	39
27. Vanhat rakennukset	40
28. Rutalahden satama	40
29. Joki-Jussilan pihapiiri	41
30. Tanssilavan ympäristö	42
31. Maisemaraivaus ja maisemapuut	43
34. Päijänteen maiseman avaaminen kylätielle	45
33. Vesimaiseman avaaminen keskeiselle risteysalueelle	45
35. Lahden tilan perinnebiotoopit	46
36. Reunavyöhykkeet ja suojakaistat	46
37. Luonnonsuojelualue, Haapajoen haat	47
7. Kirjallisuus	48
8. Lisätietoa	49
Liitteet	50

1. Johdanto

Maaseudun kulttuuriympäristö koostuu monesta osasesta. Siihen kuuluvat maatalouden muovaamat maisemat, rakennukset ja rakenteet, muinaismuistot sekä perinnemaisemat. Vanhakantaisen karjatalouden muovaamat perinnemaisemien luontotyypit – kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet – ovat monimuotoisimpia luontoympäristöjämme. Näiden perinnebiotooppien lajirikkaus perustuu jatkuvaan hoitoon, laidunnukseen tai niittoon. Laidunnus säilyttää maisemat avoimina ja on hyödyksi monenlaisille luontotyypeille.

Härkää sarvista (Häävi) on ylimaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on maisemallisesti ja luonnonsuojellisesti tärkeiden alueiden laidunnushoidon järjestäminen. Hanketta rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta Pirkanmaan, Keski-Suomen, Etelä-Savon ja Pohjanmaan ELY-keskusten kautta. Keski-Suomessa Häävi -hankkeessa laaditaan kolmelle alueelle maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Viisarimäki-Rutalahti on näistä yksi.

Suunnitelman on laatinut FM maisemasuunnittelija Leena Lahdenvesi-Korhonen MKN Maa- ja kotitalousnaiset, ProAgria Etelä-Savosta. Suunnittelutyössä ovat auttaneet lukuisat eri tahot, lämmin kiitos heille kaikille!

2. Suunnittelualue

Suunnittelualueen muodostaa Viisarimäki-Rutalahden valtakunnallisesti arvokas maisema-alue täydennettynä Rutalahden kylän alueella. Kapea nauhamainen alue sijaitsee kolmen kunnan alueella: Toivakan, Joutsan ja Jyväskylän. Alueelle on laadittu Keski-Suomen Metsäkeskuksen ja Keski-Suomen Maa-seutukeskuksen toimesta maisemahoitosuunnitelma vuonna 1998. Tällä suunnitelmalla on haluttu päivittää laadittua suunnitelmaa sekä erityisesti täydentää sitä laidunnukseen sopivien vanhojen perinnebiotooppien mutta myös uusien luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden kohteiden osalta.

Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajauksen sisällä maatalouskäytössä oleva alue on suhteellisen pieni ja pääosin viljanviljelyaluetta, jolloin maiseman kannalta arvokkaita luonnon monimuotoisuuskohteita löytyy monilajisista reunavyöhykkeistä ja peltujen metsäsaarekkeista.

Suunnitelma-alueella on alle 10 kotieläintilaa. Perinnebiotooppeja löytyy vain muutamilta tiloilta, valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen Viisarimäen pohjoisosasta ja Rutalahden kylän alueelta. Suunnitelman kohdekohtaisiin esittelyihin on poimittu erityistukikohteiden lisäksi esimerkinomaisesti kohteita maisemanhoidollisesta näkökulmasta.

2.1

Maisemarakenne

Viisarimäen maisema-alue on poikkeuksellisen jylhä, korkeiden kalliomäkien väliseen murtumalaaksoon tiivistynyt Keski-Suomen järvisäudun maatalousmaisema. Jylhässä ja vaihtelevassa murroslaaksossa oleva maisema-alue on kumpuilevaan maastoon tasapainoiseksi kokonaisuudeksi muovautunutta pienipiirteistä maanviljely-, laidun- ja asutusmaisemaa. Alue koostuu useista eri maisemaelementeistä. Korkeat, metsänpeittämät mäet avokallioineen ja kalliojyrkänteineen ovat edustavaa keskisuomalaista

Kuva 1. Maisema avautuu Viisarimäestä Rutalahtea kohden avoimina peltonauhoina.

luonnonmaisemaa ja laaksoon keskittyneet tilat viljelyksineen tyypillistä asutusmaisemaa¹.

Alue voidaan jakaa maisemallisesti neljään osaan. Pohjoisosa on laakson kapeuden ja suurten korkeuserojen ansiosta vaikuttavan jylhää, ja laakson itäpuolisilta korkeilta kalliomäiltä avautuvat Keski-Suomen komeimpiin kuuluvat maisemat. Vihijärven vaihtelevapiirteinen viljelylaakso jäsentyy selkeästi itärinnettä pitkin kulkevalta ja maaston muotoja varsin tarkasti noudattelevalta Rutalahti - Viisarimäki maantieltä. Vihijärven eteläpuolella on pitkänomainen Vennalammen vesi- ja mäkimaaisema, joka rajoittuu kallioisiin mäkiin. Maisema-alue on kapeimmillaan korkeiden kalliojyrkänteiden väliin jäävässä Vällyhoilon kanjonissa, jonka maiseman vaikuttavuutta lisää kalliojyrkänteiden alla oleva kirkassilmäinen Sammakkolampi. Alueen eteläosan maisemaa hallitsevat pienet suorantaiset lammet. Soranotto ja suunnittematon uudisrakentaminen ovat paikoin rikkoneet maisemakuvaa melko pahasti. Lisäksi avohakkuut ovat paikoin häiritseviä².

1 Ympäristöministeriö 1993:108-109

2 Ympäristöministeriö 1993:108-109

2.2

Luonnon ympäristö

Maisema-alue sijaitsee Leppäveden eteläpään ja Päijänteen Rutalahden pohjukkaan sijoittuvassa korkeiden kalliomäkien välisessä murtumalaaksossa.

Alueen voimakkaasti vaihteleva topografia syntyy vuorimaisten kalliomäkien sekä näiden väliin jäävän loivasti kumpuilevan laakson yhdistelmästä. Laakso kuuluu osana Päijänteen hautavajoamakekseliin. Korkeimmat kalliomäet Huuvuori, Herneahonmäki, Kylkisvuori ja Vällyvuori kohoavat lähes 200 metriä merenpinnan yläpuolelle. Alueen eteläosassa sijaitseva Vällyvuoren itärinne lähes pystysuorine kalliojyrkänteineen on tunnettu luonnonnähtävyys. Vällyhoilon kanjoni on lisäksi kasvistollisesti arvokas³.

Vesistöjä edustavat lukuisat kalliomäkien laaksoihin syntyneet pikkujärvet ja lammet. Päijänteen Rutalahti työntyy myös maisema-alueelle.

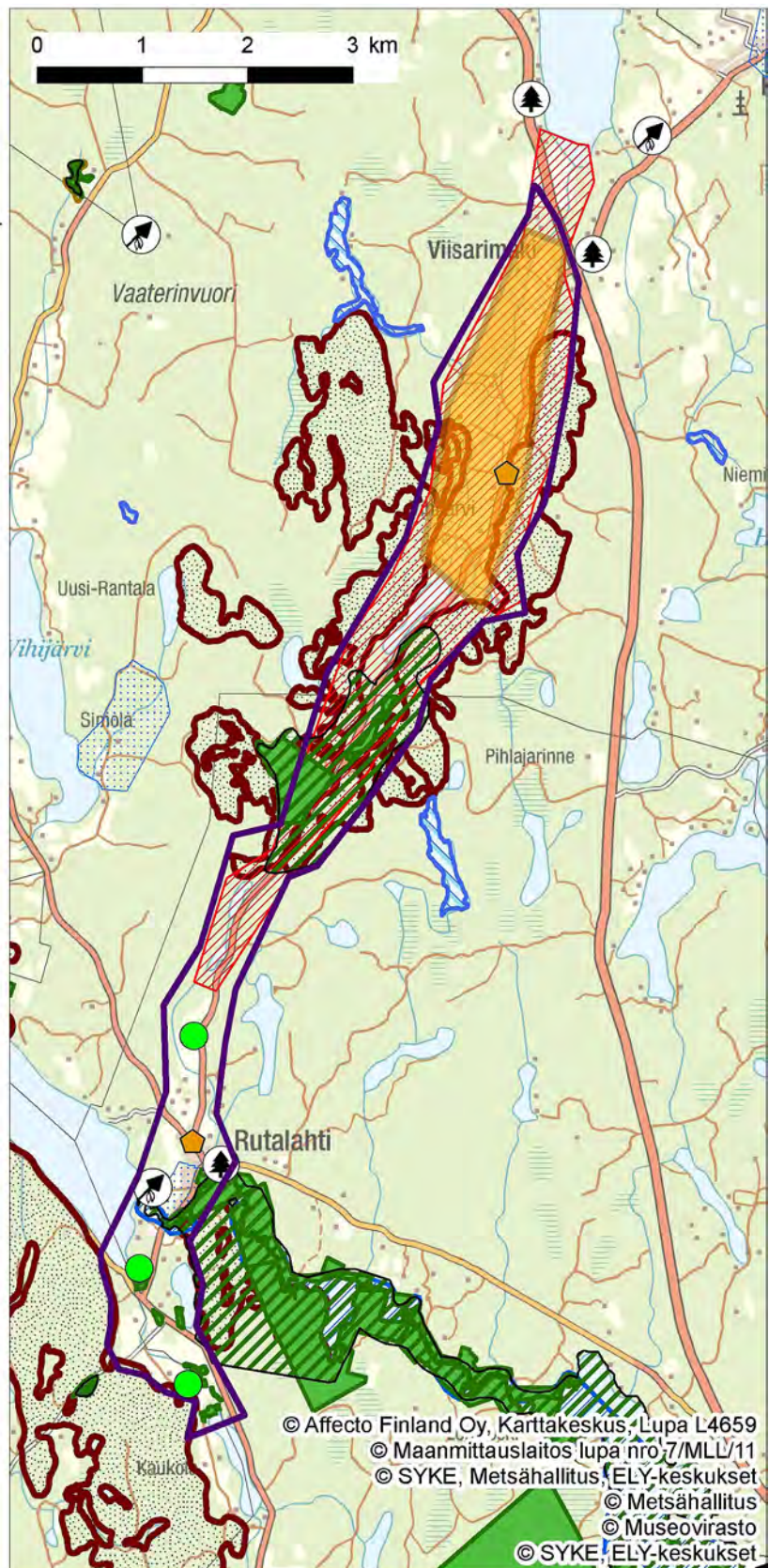
3 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

Kuva 2. Kivikkoiset ja paikoin hyvinkin louhikkoiset, jyrkkärinteiset mäet luovat alueelle voimakkaat ja selkeät maisemakehykset.

- Perinnebiotooppi
- MALU-suunnittelualan raja
- Muinaisjäännös
- Maakunnallisesti arvokas rakennettu kohde
- Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö (1993)
- Luonnonmuistomerkki
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue
- Arvokas maisemakokonaisuus
- Pohjavesialue
- Suojellut pienvedet
- Arvokkaat kallioalueet
- Kuntaraja

Kuva 3. Suunnittelualan luonnon ja kulttuuriympäristön arvoja.

2.2.1

Luonnon erityiskohteet

Suunnittelualueella on useita luonnonsuojelualueita, joilla suojellaan alueiden luonnon monimuotoisuutta. Tässä suunnitelmassa ei oteta kantaa niiden hoitoon, koska luonnonsuojelualueiden hoito vaatii aina yksityiskohtaiset suunnitelmat. Luonnonsuojelualueet on merkitty suunnitelmakarttoihin.

Natura 2000 -verkostoon kuuluva Vällyvuori - Huuvuori - Haukkavuori suunnittelualueen pohjoisosassa on monimuotoinen, kasvilajistoltaan erittäin merkittävä kolmesta kallioalueesta koostuva kohde. Kohde on maisemallisesti erittäin komea ja arvokas alue. Vällyvuorella kasvaa lukuisia Keski-Suomessa uhanalaisia putkilokasveja ja sammalia sekä valtakunnallisesti uhanalainen munasammal. Vällyhoilon jyrkänteiden tyvellä tavataan tavallisten oligotrofisten sammal- ja jäkäläyhteisöjen lisäksi Keski-Suomessa harvinaisia eutrofisia pystyseinämä-, rako- ja onkalosammalistoja. Vällyhoilossa jyrkänteen tyvimetsässä on kuivan lehdon piirteitä, mutta rinnemetsät ovat enimmäkseen kuivia puolukkatyyppin kankaita. Vällyvuoren alueelle

tuo monipuolisuutta myös Veivuulampi ja sitä ympäröivä rantaneva ja isovarpuräme. Veivuulammesta laskee Vällyvuoren pohjoispuolitse Vennalampeen puro, joka varressa lahoppuulla kasvaa erittäin uhanalainen, luontodirektiivin laji hitupihtisammal⁴.

Rutalahden kylän läheisyydessä, suunnittelualueen eteläosasta alkaa Haapasuo-Syysniemi-Rutajärvi-Kivijärvi Natura 2000 -alue. Alue on laaja, monipuolinen ja ekologisesti hyvin merkittävä kokonaisuus, joka käsittää suo-, järvi-, joki- ja metsäalueita. Suurin osa alueesta kuuluu Haapasuon-Syysniemen luonnonsuojelualueeseen. Sitä täydentävät Rutajärven rantojensuojeluohjelman alueet ja rantayleiskaavalla rakentamattomiksi jätettävät ranta-alueet ja saaret. Kohteeseen kuuluu myös Aholan vanhojen metsien suojeluohjelman kohde, Haapasuon seutu- ja yleiskaavojen suojeluvarauksiin perustuvat laajennukset sekä Kivijärvi⁵.

4 Lisätietoja: Keski-Suomen Ely-keskus

5 Lisätietoja: Keski-Suomen Ely-keskus

Kuva 4. Lahden tila on yksi Viisarimäki-Rutalahden maisema-alueen harvoista karjataloista.

Kulttuuriympäristö

Voimakkaat ja karut luonnonpiirteet ovat sanelleet ehdot asutuksen ja viljelysten sijoittumiselle. Maatalous, joka viljan viljelyyn kelpaavien savikoiden vähäisyyden vuoksi perustuu karjatalouteen, on keskittynyt Vihijärven laakson notkelmaan ja alarinteille. Tilat ovat melko pieniä.

Asutus on sijoittunut laakson reunamille nauhamaisesti. Talot ovat harvakseltaan kylätien varressa. Länsirinteillä tilat sijaitsevat viljelysten ja laidunrinteiden yläosissa lähellä metsän reunaa. Rakennuskanta on pääosin perinteistä ja melko hyvin säilynyttä. Laidunmaat lisäävät kulttuuriympäristöjen monipuolisuutta ja avartavat maisemaa rinneviljelysten kanssa.

Viisarimäen ja Rutalahden välinen maantie noudattelee perinteisiä linjauksia ja kaartelee kauniisti maaston muotoja seuraillen⁶.

2.3.1

Asutuksen ja maatalouden historiaa

Toivakan esihistoriallinen asutus syntyi silloin, kun luonto oli muovannut alueen edulliseksi kivikauden ihmisen pyyntielinkeinoille. Tämä tapahtui luultavasti asteittain, koska kivikauden ihminen liikkui riistan perässä eikä vakituista asutusta tämän päivän tyyliin päässyt syntymään. Seudulla on oletettavasti liikunut ihmisiä jo 7000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Veden ja maan suhteiden muuttuessa ja ilmaston kylmetessä alueen merkitys väheni, mutta asutus todennäköisesti säilyi. Vaikka tutkimukset maanviljelyksen leviämisestä maahamme viittaavat viljelyn alkamiseen Lounais-Suomen alueella jo 2000 vuotta ennen ajanlaskun alkua, pysyi Päijänteen itäpuoli pitkään pelkästään eränkäyntialueena⁷.

Vasta ajanlaskun alun jälkeen havaitaan ensimmäisiä merkkejä maanviljelystä suuren järven itäpuolella. Rautakaudella 500 ekr – noin 1200 jkr kansainvälinen kauppa toi Hämeen rintamaiden erä- ja kauppiastalonpojat lappalaisten maille.

Keskiajan lopulla asutus työntyi Rutalahden tasalle. Asutusraja kertoi, missä luonto salli elämisen viljellen peltoa tuon ajan menetelmin; sääolot olivat toisaalta seuraavaan kauteen verrattuna suotuisat. Venäjältä saapunut kaskiruis mahdollisti sitten asutuksen leviämisen satoja kilometrejä pohjoisemmaksi. Rutalahden kylä syntyi hallinnon näkökulmasta Jämsän, Sysmän, ja Rautalammin emäpitäjien risteyskohtaan. Kaukana ei ollut myöskään Pieksämäen emäpitäjä eikä Mikkeliäkään, joka oli 1200-luvulla kuulunut vielä Novgorodin Vatjan viidennekseen⁸.

Hämeen ja Savon kylien asutuksen kasvu ja uudisasutustarve synnyttivät pysyvät maatalouteen perustuvan asutuksen Toivakkaan. Tämä lienee tapahtunut ristiretkiajan jälkeen 1400-luvulla. Kun asutusta ryhdyttiin kruunun toimesta verottamaan uudella ajalla 1500-luvulla, laadittiin ensimmäiset maakirjat, jotka osoittivat Toivakkaan syntyneen useita taloja⁹.

Vihijärven kylän perusti Heikki Sipinpoika Hassinen eli Hasiainen vuonna 1617. Hän asettui asumaan Vihijärven tienoille, vanhalle sääksmäkeläisten erämaalle. Talon nimeksi vakiintui Vihijärvi, vaikka sitä saatettiin myös sanoa Hassiseksi. Ensimmäisen kerran talo jaettiin 1769 Hassiseksi ja Ketolaksi. Kolmas talo kylään saatiin, kun Hassisesta irrotettiin talon pojalle Noromäki-niminen tila. Pitäjänhistoriasta saa sen käsityksen, että Vihijärven kylään kuului myöhemmin myös nykyisen Viisarimäen taloja¹⁰.

Kuninkaan kartassa 1700-luvun lopulta nähdään Vihijärven laaksossa nykyisen Johanalan kohdalla talo ja merkintä Vihijärvi by sekä nykyisen Saikkolan kohdalla toinen talo torp-merkinnällä. Laakson länsilaidalla nähdään entisen Hakalan talon paikalla hem-merkinnällä talo. Luultavasti nämä ovat aiemmin mainittujen talonjakamisten jälkeen syntyneet tilat. Muuta ausuta ei tuolloin ole tämän seudun karttaan merkitty. Viisarimäen kylän alue on joko niittyä tai vielä pelloksi raivaamatonta maata. Vihijärvellä pellot olivat koston notkelman yläpuolisilla rinteillä. Tie on kulkenut mutkitellen Rutalahdesta Vihijärven ohi, noussut nykyisen koulun tienoilta ylös sen itäpuolelle.

6 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

7 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

8 Vesikansa 2006

9 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

10 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

ja jatkunut nykyisen Viisarimäen peltoaukeiden halki metsätaipaleena kohti Toivakan kirkonkylää¹¹.

1700-luvun lopun Kuninkaan kartastossa mainitaan Rutalahdesta mm. Jussilan talo ja maaston jylhät muodot kuvataan selkeästi. Tietä ei kylään kuitenkaan vielä tullut. Muutama polku vei eri suuntiin; vasta 1700-luvun lopulla vedettiin postitie edes Päijänteen länsipuolitse Jyväskylään. Sitä ennen lähin kärryillä ajettava tie oli ollut Hollolassa pitkin Salpausselkää kulkenut ns. Ylempi Viipurintie. Maantie ei ollut kuitenkaan aiemmin kovin tärkeä, vaan ennen muuta liikuttiin pitkin Päijännettä, kesällä veneillä, talvella reellä¹².

1800-luvulta alkaen uudet keksinnöt vauhdittivat alueen elämään. Hollannista saapui ohut raamisahan terä, jolla lankkuja syntyi paljon aiempaa tehokkaammin ja puuta säästään. Energiaa oli lähinnä vesistöjen yläjuoksilla, jolloin sopivien koskien ja rahtireittien varrelle nousi vesisahoja ja myös Rutalahteen. 1830-luvulla sahatavara ohitti tervan Suomen tärkeimpänä vientituotteena. Päijänteellä seilasi höyrylaiva ja Lahteen, Vesijärven rantaan vedettiin rata, joka jatkui Pietariin saakka. Vientisatamiin perustettiin nyt höyrysahoja, jolloin tukit voitiin uittaa Kotkaan saakka eikä enää oltu sidottuja ylävesistöjen koskivoimaan. Höyrysahan energia oli ilmaista, kun pannun alla poltettiin jäterimoja ja purua. Asetelma muuttui vasta, kun jätetuusta opittiin keittämään selluloosaa¹³.

Kun väestö kasvoi 1860-luvun nälkävuosista huolimatta, viljelymaasta alkoi olla pula ja ”tilattoman väestön kysymys” oli ajan suuri ongelma. Alueelle kohosi kymmenkunnan kantatalon rinnalle kymmeniä torppia ja mäkitupia - monet keskelle aiempia erämaita. Tämä loi myös poliittisia jännitteitä¹⁴.

Alueella tehtiin 1800-luvun lopulla paljon tilakauppoja, kunnes metsäyhtiöiden oikeutta ostaa maata rajoitettiin 1900-luvulla. Kylistä kehittyi metsätalouden keskus, mutta perinteinen viljelyäkin voitiin uudistaa mm. metsätulojen avulla. Alueella alettiin viedä maitoa meijeriin. Aiemmin karjan päätuote oli ollut pelloille

levitettävä lanta ja lehmät olivat olleet pääosan vuotta lypsämättöminä, ummessa¹⁵.

Metsän käytössä oltiin vielä 1800-luvulla varsin tuhlaavaisia. Tämä johtuu osin kaskeamisesta, mutta tärkeämpi syy oli ajan tyylin mukainen tiettyyn määrämittaan tapahtunut harsinta, mikä tarkoittaa kaikkien suurimpien puiden hakkaamista. Kaskeaminen loppui 1900-luvun alussa ja kaskeamisen perintö sekä määrämittaan tehty harsinta näkyivät metsämaisemakuvassa vielä hyvin pitkään sotien jälkeiseen aikaan. Sotien jälkeen alkoi maisemassa näkyä tehometsien käyttö. Metsätalouteen nojaavan kansantalouden osana elämä alueella kehittyi 1960-luvulle saakka¹⁶.

Maisema oli Vihijärvellä 1900-luvun alkupuolella vielä hyvin toisenlainen. Laakson pohjalla kiemurteli Vennalamesta laskeva kalaisa oja, jota ympäröi nykyisen Johanalan talon pohjoispuolella tiheä puusto ja pajukko. Laakson pohjalla oli lammikko, joka oli muodostunut turpeenoton seurauksena. Johannes Nieminen täytti lammikon 1920-luvulla ja sai näin lisää peltomaata. Samalla oja suoristettiin ja kasvusto raivattiin. Kosteaa laaksonpohja ojitettiin sarkaojiin. Samoihin aikoihin, vuonna 1922, oli Vihijärven talosta lohkottu lukuisia pienempiä tiloja¹⁷.

Sotien jälkeen tarvittiin lisämaata siirtolaisasutukseen. Vennalampi laskettiin noin kahdella metrillä ja laakson pohjalta saatiin lisää viljelykelpoista maata. Monet näistä tiloista ovat myöhemmin autioituneet tai muuttuneet loma-asunnoiksi. Pieniä peltoaloja on metsitetty käytön päätyttyä, mutta edelleen Vihijärven viljelty peltoalue on kokonaisuudessaan ja maisemallisesti merkittävä¹⁸.

Viimevuosina uudet tiejärjestelyt ja tierakentaminen Viisarimäessä Jyväskylän ja Lahden suuntaan ovat muuttaneet alueen maisemakuvaa etenkin suunnittelualueen pohjoisosassa voimakkaimmin.

11 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

12 Vesikansa 2006

13 Vesikansa 2006

14 Vesikansa 2006

15 Vesikansa 2006

16 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

17 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

18 Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus 1998

Muinaisjäännökset

Alueen varhaisesta ihmistoiminnasta ovat merkinä mm. suunnittelualueelta ja sen välittömästä läheisyydestä löydetyt muinaisjäännökset ja historialliset kohteet¹⁹:

Kiialanpelto, irtolöytö. Paikalta on löytynyt tuluspiitä (KM 35036) 1990-luvun puolivälissä peltotöissä.

Rutalahden muinainen asuinpaikka, muinaisjäänös. Asuinpaikka sijaitsee noin 100 metrin päässä Rutajärven uimarannasta sijaitsevan pellon länsipäässä. Vuoden 2004 inventoinnissa pellolta löytyi kvartsi-iskos ja palanutta luuta.

Lopposen lammin ruuhi, vedenalainen, mahdollisesti muinaisjäänös. Lopponen-lammen rannasta noin 1,5 - 2 metriä, metri veden alla, metsäautotiestä lammen rantaan noin 200 metriä, yksipuinen ruuhi.

Rutalahden proomu, historiallinen, vedenalainen kohde Rutalahden kylässä, kohdassa jossa entinen ratapenkki laskee Päijänteeseen, sen päässä on laiturin jäänteet ja sen päässä proomu, proomun runko.

---

¹⁹ Lisätietoja: Museovirasto

3. Luonnon ja maiseman hoito

Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen ja edistäminen viljelymaisemassa liittyy pitkän ajan kuluessa kehittyneiden, peltoympäristöstä ja sen perinteisistä maankäyttötavoista riippuvaisten eliölajien suojeluun. Niiden suosimisella edistetään maaseudun ympäristön kiinnostavuutta ja houkuttavuutta retkeily- ja matkailukohteena. Monipuolinen ympäristö ja sen rikas lajisto rikastaa myös asukkaiden jokapäiväistä elämää.

Luonnon monimuotoisuutta on kolmenlaista; erilaisten elinympäristöjen kirjoa (ne voivat olla toisinaan hyvin pienialaisia), eri lajien määrällistä rikkautta sekä kolmantena saman lajin sisäistä geneettistä vaihtelua. Elinympäristöjen säilyttäminen ja oikea hoitaminen on hyvin tärkeää, sillä niillä luodaan edellytykset eri lajien levittäytymiselle alueelta toiselle ja elinympäristöjen valtaamiselle, kuin tulevien sukupolvien geeniperimän parantamiselle.

Toimenpiteitä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja kohentamiseksi:

- jätä reilut pientareet valtaojille ja perusta ne tarvittaessa heinänsiemenseoksella
- niitä nurmikasvustot niin, että lintupoikueille jää mahdollisuus väistää konetta
- älä ruiskuta tai niitä pientareita ja monivuotisia luonnonkasvustoja ”tavan vuoksi”
- perusta kotipihaan pitkäaikainen niittyprojekti: niitä kerran tai kaksi kesässä tai useamminkin, jos niityllä kasvaa nokkosta, voikukkaa ja koiranputkea ja kerää luoko pois.
- suosi talviaikaista kasvipeitteisyyttä
- kierrätä viljelykasveja eri lohkoilla
- säilytä pelloilla ja pellonreunoilla yksittäisiä aiheita ja kohteita, kuten puita ja puuryhmiä, lähteiköitä, kosteikoita, perkaamattomia puroja ja pikku noroja

Kuva 5. Haapajoen tilalla hoidetaan perinnebiotooppeja ja myös luonnonsuojelukohteita suunnitelmallisesti laiduntamalla.

Laidunnus

Laidunnus on useimpien luonnon monimuotoisuuskohteiden ja ennen kaikkea perinnebiotooppien luontevinta hoitoa. Sen vaikutus monipuolistuu, jos samaa aluetta voidaan laiduntaa eri laiduneläimillä, koska lampaat, nautakarja ja hevoset syövät eri tavalla ja eri kasvinosia. Laiduntamisen väheneminen luonnonlaitumilla on vaikuttanut eliömaailmaankin: monet lannasta riippuvaiset hyönteiset ovat tulleet harvinaisiksi, koska niiden elinpaikat ovat tulleet harvalukuisiksi ja toisistaan etäällä sijaitseviksi.

Perinnebiotooppien laidunnuksessa on tärkeää, ettei alueelle tuoda lisäruokaa eikä eläimillä ole pääsyä viljelynurmille. Alueella pyritään elinympäristön asetteittaiseen köyhtymiseen, jolloin perinteiset kasvilajit saavat tilaa. Vähätuottoisilla metsälaitumilla, hakamailla ja kuivilla niityillä voidaan alueen kulumista välttää rotaatiolaidunnuksella, jolloin karjaa pidetään alueella vain lyhyempiä jaksoja kerrallaan tai vain alkukesästä, jolloin kasvu on voimakkainta. Eläinten määrä sopeutetaan laidunnettavan kohteen tyyppiin ja eläinten tuotostavoitteeseen: metsälaitumet ja kuivat niityt mahdollistavat esimerkiksi vain yhden suuren laiduneläimen 1-2 hehtaaria kohti, kun taas parempituottoisilla rantaniityillä ja muilla tuoreilla niityillä eläimiä saa olla enemmän.

Niitto

Niittäminen eroaa laidunnuksesta siinä, että perinteisesti siinä ei valikoida poistettavaa kasvustoa samalla tavalla kuin eläimet tekevät. Tietysti niitonkin yhteydessä voidaan säästää harvinaisia kasvilajeja, antaa tiettyjen lajien siementää tänä vuonna ja niittää taas ensi vuonna jne. Niitossa poistetaan kuitenkin enemmän massaa ja ravinteita alueelta, siksi se on suositeltava hoitotapa.

Niiton ajankohdalla voidaan suosia toisia lajeja ja taannuttaa toisia. Rehevillä, kunnostettavilla niityillä voidaan suorittaa alkukesästä runsaskasvuisia ei-niittylajeja taannuttavia niittoja (voikukka, nokkonen, koiranputki, koiranheinä, ohdakkeet) ja niittää vielä toisen kerran loppukesästä, kun varsinaisten tavoiteltujen niittykasvien siemenet ovat kypsyneet. Myöhemminä vuosina riittää useimmilla kohteilla yksi

niittokerta kesässä, kuivilla tyypeillä etenkin. Niitetty luoko viedään aina pois niityltä, mutta mikäli sitä ei voida kuljettaa pois tai syöttää karjalle, voidaan se polttaa jollakin kasvillisuudeltaan vähempiarvoisella kohdalla.

Kulotus

Kulottamalla voidaan poistaa karjalta syömättä jääneet hylkylaikut sekä ei-toivottu kasvillisuus. Kulotus vapauttaa maahan ravinteita, typen ja fosforin suhde muuttuu fosforin eduksi, ja kasveille saadaan tärkeitä kivennäis- ja hivenaineita. Sillä on lievä emäksinen eli kalkitseva vaikutus. Lisäksi sen myötä poistuu pääosa havupuuntaimista alueelta. Kulotuksen ravinteita vapauttavan vaikutuksen takia alueita on syytä hoitaa laiduntaen. Näin tuhkasta keväällä kasvava ravinteinen heinä tulee käyttöön ja alue ravinteikkuus vähenee vähitellen. Kulotus suoritetaan joko varhain keväällä, juuri lumien sulamisen jälkeen tai loppukesästä, jolloin alueen eliölajisto ei enää kärsi toimenpiteestä.

Kulotuksesta on ilmoitettava kunnan paloviranomaiselle. Toimiva ensisammutuskalusto on hoidettava paikalle. Lisäksi polttaminen vaatii riittävän määrän ihmisiä sytyttämiseen, palon ohjaamiseen ja myös sen sammutukseen. Poltettava alue on rajattava hyvin joko luonnostaan kosteisiin painanteisiin, ojiin tai vesistöihin taikka kaivettava maahan pieni oja, jonka lähistöltä kaikki palava aines poistetaan. Muutaman metrin levyinen suoja-alue voidaan myös kastella perusteellisesti (käy puuttomalle tai matalalle pensaikkoiselle paikalle).

Reunavyöhykkeet ja metsämaiseman hoito

Metsälaissa on määritelty metsäluonnon erityisen tärkeät elinympäristöt. Niiden läheisyyteen ulottuvat metsänhoidolliset toimenpiteet tulee tehdä kohteiden ominaispiirteet säilyttäen.

Erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat:

- lähteet, purot ja norot välittömene lähiympäristöineen (vähintään 5-10 metriä)
- ruoho- ja heinäkorvet sekä saniaiskorvet
- rehevät lehtolaikut
- ojittamattomien soiden pienet kangasmetsäsaarekkeet
- rotkot ja kurut
- jyrkänteet välittömene alusmetsineen
- kitu- ja joutomaiden hietikot, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhat

Metsien muutkin arvokkaat elinympäristöt on hyvä säilyttää alkuperäisessä tilassaan. Usein ne muodostavat kokonaisuuden erityisen tärkeän elinympäristön kanssa. Ne voivat olla paikallisen yleisyyden vuoksi vähemmän edustavia tai niiltä voi puuttua jokin erityisen tärkeän kohteen tunnusmerkki, mutta pienialaisina ne kannattaa silti säilyttää. Metsänomistaja päättää metsiensä arvokkaiden elinympäristöjen hoidosta ja käytöstä, niiden säilymisen turvaaminen on hyvää metsänhoitoa.

Peltomaiseman luonnollisen rajan muodostavat yleensä metsänreunat, silloin kun pellot eivät rajoitu järveen. Metsänreunojen käsittely onkin yksi peltoluonnon monimuotoisuuden avainkysymyksiä. Luonnossa reunavyöhykkeet ovat yleensä lajistoltaan rikkaimpia alueita, koska niissä yhdistyy kaksi erilaista elinympäristötyyppiä. Reunavyöhyke on myös muuttuva ympäristö: puut kasvavat, pensaats valtaavat alaa ja jos mitään ei tehdä, leviää metsä aikanaan pellolle. Vanhat karjan laidunmetsät olivat jatkuvasti hoidettuina melko vakaita elinympäristöjä. Tietenkin puut kasvoivat ja paikoin syntyi myrskyjen, karanneen kaskan tai puunkaadon takia aukkoja, mutta suuri osa lähimetsistä pysyi entisessä kuosissaan ja avoimemat kohdat loivat vaihtelua.

Nykyisin karjan laidunnus luo monipuolisia metsänreunoja vain harvoissa kohdissa. Metsänreunojen ilmeen määrääkin pääasiassa metsätalouskäyttö ja metsänhoidollisia toimia ja hakkuita tehtäessä olisi oleellista toimia niin, että metsän reunavyöhyke säilyisi monipuolisena. Tämän voi toteuttaa suojakaistana tai jättämällä muutamia puuryhmiä pellon reunaan ja jättämällä pensaskerroksen sekä matalammat lehtipuut, kuten tuomet, pihlajat ja raidat, kasvamaan. Jättopuustoa ja lehtipuuntaimia voidaan valikoida aukon kohdalla niin, että muutamassa vuodessa niistä jo kasvaa kesäaikaan peittävä suojapuusto. Reunavyöhyke on metsänhoidollisestikin perusteltu. Se suojaa uudistusalaan paahteelta ja hallalta sekä antaa nuorille taimille suojaa kevätahavalta.

Viljelymaiseman metsänreunoissa huomioon otettavaa:

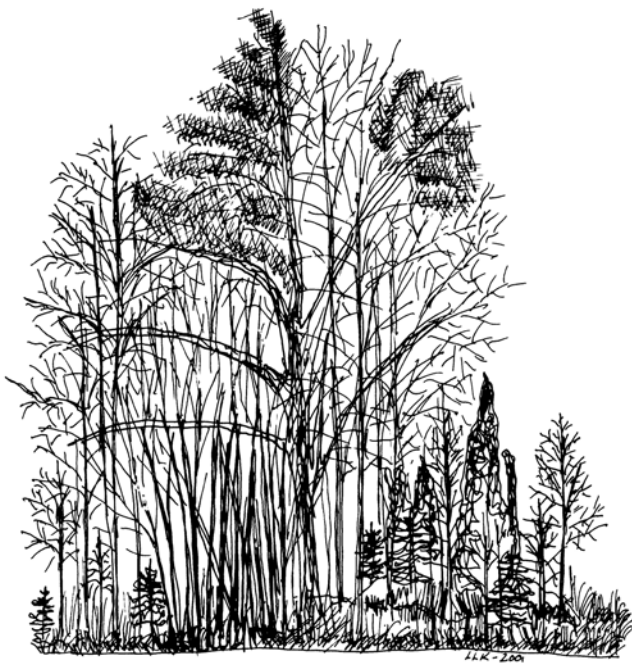
- pyri säilyttämään hakkuilta keskeisimpien peltoalueiden pellonpuoleinen metsänreuna sekä matalampien puiden ja pensaiden vyöhyke (tuomet, pihlajat, pajut, matalammat pensaats)
- hakatessasi voit myös jättää aukon suojaksi muutamia puuryhmiä suojakaistan asemasta
- pyri talviaikaisiin töihin ja kerää hakkuutähteet aina pois
- säilytä erityiskohteet aina alkuperäistilassaan tai mahdollisimman lähellä sitä (purot, lähteiköt, kosteat korvet ja muut erityisen tärkeät elinympäristöt)

Maisemaraivaus ja puuston kaulaaminen

Maisemaraivauksissa raivataan esiin korostetusti erikoiset sekä kaunismuotoiset puuyksilöt ja marjovat lajit, kuten katajat ja pihlajat, isot kivet sekä laidunalueiden rakenteet ja vanhojen rakenteiden jäänteet. Erityisesti tulee välttää kaavamaisista, tasavälistä puuston harventamista esimerkiksi: joka toinen puu jätetään / jokaisella oltava vähintään 5 metriä kasvutilaa. Puustoa ja pensaita säilytetään alueiden reunaosilla alueiden muodon, sijainnin, laajuuden ja rajojen hahmottamiseksi.

Yleiskuvaltaan ja etenkin sisäosiltaan alueet voidaan raivata hyvin avoimiksi. Alueiden sisälle muodostetaan raivaten muutaman puun muodostamia ryhmiä. Raivauksissa tulee huomioida, että samalla kun suo-

Kuva 6. Maisemaraivaus: ennen

Kuva 7. Maisemaraivaus: jälkeen

Kuva 8. Raivausjätteet on syytä kasata ja kerätä aina maastosta pois.

sitaan lehtipuita, jäljelle jäävä puusto olisi mahdollisimman monilajinen ja alueen syys- ja talviväriytyminen mahdollisimman rikas. Hoitorauha on toistettava myös säännöllisesti, jotta valoisat aukkoalueet eivät tulevaisuudessa nopeasti vesottuisi jälleen umpeen.

Tiheissä vesakoissa, haavikoissa ja lepikoissa, ei kannata raivata koko alaa heti, koska se vapauttaa kasvutilaa juuristosta kasvaville uusille vesoille. Ensivaiheessa voi poistaa tai kaulata 1/3 tai puolet kasvustosta ja seuraavana vuonna loput tai jälleen 1/3. Ainakin voimakkaammat puuyksilöt kannattaa kaulata ja kaataa loput reiluun tappikantoon. Tappikannosta on helppo katkaista siitä kasvavat uudet vesat. Kaulaaminen tappaa koko puun juuria myöten ravinteiden ja vedenkuljetuksen estyessä, joten kaulatusta puusta ei enää pitäisi syntyä uusia juurivesoja. Työ suoritetaan veistämällä rinnankorkeudelta esim. kuorintaraudalla kuori pois rungon ympäri nilan alta vähintään 30 cm matkalta. Puu on valmis kaadettavaksi, kun kuori alkaa irrota.

3.5

Istutukset

Puutarhakulttuuri on Suomessa nuorta. Asuinrakennusten läheiset pihamaat pysyivät pitkään hyvin avoimina ja kasvillisuus muodostui pääosin luonnonnurmesta ja hyötykasveista. Puutarhaistutukset levisivät vähitellen etenkin pappiloiden ja kartanoiden kautta taloihin 1900-luvun alussa. Aluksi istutettiin koristeeksi luonnonvaraisia puita, etenkin kuusia ja koivuja, mutta myös jaloja lehtipuita ja pihoja. Eläinten kulun rajoittamiseksi pihaa alettiin rajata myös aidoilla. Kylvönurmet yleistyivät 1900-luvun alkuvuosikymmeninä yhtä aikaa koristekasvien käytön yleistyessä. Sotien jälkeen pihoihin kotiutuivat nopeasti monet uudet tuon-tilajit ja puutarhan rakenteet ja kalusteet, samalla kun pihojen alettiin yleisemmin myös suunnitella.

Eri alueilla tarvitaan erilaisia kasveja

Kasvillisuus valitaan sen mukaan, mikä on kunkin paikan tarve ja tarkoitus: rajaistus, tilanjako, maanpeite tai rinne. Ensiksi valitaan ne kasvit, joilla rakennetaan 'seinät', ja lopuksi valitaan ne kasvit, joilla koristellaan. On tärkeää, että valitaan paikan luonteeseen ja ympäristöön sopivia lajeja ja pidetään huoli, ettei

koriste- ja vieraslajeja päästetä leviämään ympäröivään luontoon.

Istutusalueista tulee helppohoitaisia, kun istutukset erotetaan selvästi mm. nurmikosta, käytetään suodatinkangasta ja vain puhdasta kasvualustaa, ei koskaan peltomultaa ja alueet katetaan katteella tai maanpeitekasveilla. Rehevät, riittävän tiheät kasvustot varjostavat maanpintaa ja estävät rikkakasvien itämistä. Tiheät istutukset suojaavat myös aina vihan-tia kasveja kevätauringolta. Rikkakasvien siemeniä leviää aina istutusalueille ympäristöstä, joten niitä pitää yleensä ainakin vähän kitkeä.

Perinneperennoja vanhoihin pihoihin

Perinneperennoiksi kutsutaan monivuotisia kukkakasveja, joita on viljelty Suomessa useiden vuosikymmenien ajan. Maatiais- eli perinneperennat ovat kestäviä, vaivattomia ja viihtyvät monenlaisissa pihoihin ja puutarhoissa. Ne ovat alkujaan joko luonnonlajeja tai vain vähän jalostettuja lajikkeita. Kestävät perinneperennat menestyvät paikallaan pitkiäkin aikoja ilman säännöllisiä jakamisia tai uudelleen istutuksia. Ne eivät tarvitse lannoitteita eikä niitä yleensä vaivaa taudit ja tuholaiset.

Niityillä voi korvata nurmikkaa

Säännöllistä leikkausta vaativaa nurmikkaa voi osin korvata kerran tai kahdesti kesässä niitettävillä luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta arvokkailla niityillä. Niityn kulutuksen kesto ei ole kuitenkaan samaa luokkaa kuin nurmikoilla. Niitykasvillisuus kestää satunnaista rasitusta.

Niitty perustetaan yleensä aikaisin keväällä tai syksyllä syys-lokakuussa. Kylvettävä alue muokataan muutamien neliöiden suuruisissa laikuissa ja poistetaan laikuilta havaittavat rikkakasvit. Alle hehtaarin suuruisen niityn perustaminen onnistuu parhaiten huolellisena käsityönä.

Siemenet ovat pieniä, joten niiden sekoittaminen esim. hienoon hiekkaan helpottaa kylvöä. Siemenet kylvetään pintaan, sillä useat siemenet vaativat valoa itääkseen. Siemenmateriaalina käytetään valmiita kotimaista alkuperää olevia siemenseoksia.

Siemenet itävät hitaasti ja keväällä kylvettyjen lajien pienet taimet kehittyvät kesän kuluessa. Niityn kehittäminen vaatii kärsivällisyyttä, sillä jotkut lajit saattavat odottaa lepotilassa suotuisia itämisolosuhteita jopa vuosia. Jos vielä 3-4 vuotta kylvöstä niitty ei ole kehittynyt toivotusti monilajiseksi, voidaan suorittaa laikuittain täydennyskylvöjä.

Niitty niitetään kerran tai kahdesti vuodessa kasvuston ränsistyttyä ja luoko kerätään pois muutama päivä niiton jälkeen. Yleensä niitto suoritetaan loppukesällä, mutta niitto on kuitenkin hyvä suorittaa ennen ei-toivottavien lajien kukintaa. Jos niittojäte kerätään heti pois, osa siemenistä ei ehdi varista, vaan kulkeutuu luokon mukana pois niityltä. Sopiva niittokorkeus on 5-10 cm eikä mielellään sitä korkeampi, eikä matalampi.

Rehevät alueet ja etenkin laikut, joille niittysiementä ei kylvetty vaan joille niityn lajien toivotaan vähitellen leviävän, kannattaa niittää useita kertoja kesässä (2-3 kertaa) ja aina kerätä niittojäte pois. Ei toivottavien lajien, kuten maitohorsman ja vuohenputken hävittämistä voidaan tehostaa muutaman vuoden ajan useita kertoja kesässä, tehtävällä niitolla. Niittäminen ei tehoa voimakkaan. Yksittäiset voikukat voi poistaa juurineen voikukkaraudalla, mutta suurempiin kasvustoisiin tarvitaan joko kasvinsuojeluaineita tai alueen uudistamista.

Vanhaa nurmikkoa voi myös muuttaa niityksi, mutta muokkaaminen vaatii kärsivällisyyttä. Mitä karumpi nurmikko on, sitä helpommin niityksi muuttaminen onnistuu. Ensimmäisenä toimenpiteenä lopetetaan nurmikon lannoitus ja pintamaahan lisätään hiekkaa. Nurmikonleikkausvälejä pidennetään ja samalla tehostetaan leikkaustähteen poiskeruuta. Nurmikkoa voidaan poistaa myös laikkuina ja lisätä laikkuihin hiekka-turveseosta ja kylvää niihin niittykasvien siemeniä. Niittysiemeniä ei pidä kylvää muokkaamattoman nurmikon joukkoon, koska siemenet tuhoutuvat jäädessään nurmikkoheinien sekaan.

3.6

Rakennukset ja rakenteet

Maaseudun rakennusperintö on moni-ilmeinen. Joukossa on kymmeniä erilaisia rakennustyypppejä. Muutamat pihapiirit ovat vielä monin paikoin kerroksellisia niin, että yhdellä tilalla tai talolla on usein monen

ikäisiä rakennuksia. Rakennukset ovat materiaaleja, rakenteita ja tiloja sekä siten myös pääomaa. Vaikka rakennuksen käyttö lakkaisi tai käyttötarkoitus muuttuisi, voi sen taloudellinen arvo laskea, mutta ei kokonaan hävitä. Uudella käytöllä on mahdollisuus korottaa arvoa ja samalla hyödyntää olemassa olevia rakenteita. Joskus jo pelkästään rakennuksen olemassaolo luo taloudellista arvoa²⁰.

Hoito ja kunnossapito sekä oikeaa aikaan tehty korjaukset ovat rakennusten säilymisen perusedellytyksiä. Hoitotoimenpiteiden oikealla ajoituksella voidaan vaikuttaa asumiskustannuksiin ja siirtää korjaustarpeiden kasaantumista. Hoidon laiminlyöminen aiheuttaa sekä taloudellisten että kulttuuristen arvojen menetyksiä. Asuinpihaan kuuluvat myös monet rakenteelliset pienet yksityiskohdat ja kevyet rakenteet kuten kalusteet, aidat ja portit. Ne ovat usein näkyvä ja persoonallinen osa maisemaa. Myös niitä on huollettava ja kunnostettava säännöllisesti, että ne säilyttäisivät arvonsa.

3.7

Vieraslajit

Vieraslajit ovat alun perin Suomen luontoon kuulumattomia lajeja, jotka ovat levinneet maahamme ihmisen mukana joko tahattomasti tai tarkoituksella. Suomesta on tavattu yli 600 vieraslajia, joista osa esiintyy myös Keski-Suomessa. Vieraslajeilla ei usein ole lainkaan luontaisia kilpailijoita uusilla esiintymisalueilla, joten luontoon levitessään ne pystyvät valtaamaan elinympäristöjä ja syrjäyttämään paikan alkuperäisiä lajeja. Pahimmillaan vieraslajit muuttavat kokonaisten eliöyhteisöjen rakennetta. Vieraslajit voivat tuoda mukanaan tauteja ja aiheuttaa tuhoja mm. maa- ja metsätaloudelle. Jotkut vieraslajit mm. jättiputket, ovat haitallisia myös ihmisen terveydelle.

Suurin osa maahamme levinneistä vieraslajeista on kasveja. Yleisimmät vieraskasvilajit ovat jättiputki, jättipalsami ja komealupiini. Nämä lajit on alun perin tuotu maahamme koristekasveiksi, mutta nykyään ne ovat levinneet myös pihapiirien ulkopuolelle asutuksen läheiseen luontoon.

Vieraslajeja voi toki edelleenkin kasvattaa rajatuissa istutusryhmissä, mutta niistä on pidettävä huoli, etteivät ne leviä luontoon. Luontoon levinneitä kasveja olisi

20 Kovanen, Luostarinen & Lahdenvesi-Korhonen 2004

hyvä pyrkiä poistamaan juurineen. Laajaksi levinneeseen esim. jättipalsami- ja komealupiinikasvustoon tehoaa myös useita kertoja kesässä tapahtuva niitto. Vieraslajien jäänteitä ei saa kompostoida vaan ne kuivatetaan ja mahdollisuuksien mukaan poltetaan. Keski-Suomen ELY-keskus antavaa ohjeita ja neuvoja ongelmallisten ja terveydelle haitallisten vieraslajien torjuntaan ja hävittämiseen.

Suomalaiseen luontoon kuulumattomia, helposti vil-
liintyviä lajeja:

- etelänruttojuuri *Petasites hybridus*
- idänkannukka *Cornus alba*
- isopiisku *Solidago gigantea*
- isosorsimo *Glyceria maxima*
- isotuomipihlaja *Amelanchier spicata*
- japaninruttojuuri *Petasites japonicus* ssp. *giganteus*
- japanintatar *Fallobia japonica*
- jättipalsami *Impatiens glandulifera*
- jättitatar *Fallobia sachalinensis*
- kanadanpiisku *Solidago canadensis*
- kaukasianjättiputki *Heracleum mantegazzianum*
- keltamajanvankaali *Lysichiton americanus*
- kiiltotuhkapensas *Cotoneaster lucidus*
- komealupiini *Lupinus polyphyllus*
- korkeapiisku *Solidago altissima*
- kurturuusu *Rosa rugosa*
- pajuasteri *Aster x salignus*
- persianjättiputki *Heracleum persicum*
- pilvikirsikka *Prunus pensylvanica*
- punakarhunköynnös (elämänlanka) *Calystegia sepium* ssp. *spectabilis*
- punalehtiruusu *Rosa glauca*
- rehevuohenherne *Galega orientalis*
- rohtoraunioyrtti *Symphytum officinale*
- ruotsinraunioyrtti *Symphytum x upilandicum*
- terttuselja *Sambucus racemosa*
- vuorivaahtera *Acer pseudoplatanus*

3.8

Muinaisjäännökset

Muinaismuistolaki rauhoittaa kiinteät muinaisjäännökset ja kieltää niiden säilymistä uhkaavat toimenpiteet. Kaivamisen ja muun vahingoittamisen lisäksi on myös muinaisjäännöksen peittäminen kiellettyä. Muinaisjäännösten hoidon tarkoituksena on tuoda esiin ja korostaa nykymaisemassa näkyviä kulttuurihistoriallisia elementtejä ja turvata niiden säilyminen tulevaisuuteen²¹. Myös esihistoriallista aikaa nuoremmat historiallisen ajan muinaisjäännökset ovat lain suojaamia. Yleisimpiä ovat mm. linnoituslaitteet ja puolustusvarustukset, vartiopaikat, rajamerkit, muut hakkaukset kalliolla, tervahaudat, raudanvalmistuspaikat, hiihahaudat eli sysimiilut, karsikkopuut, -kivet ja -vuoret, hautausmaat, talonpohjat, uhrilähteet ja -puut, vanhat kulkureitit, tienviitat ja sillat tai niiden jäänteet, pyyntikuopat ja teollisuuslaitosten jäännökset (myllyt, ruukit). Yleisempiä historiallisen ajan irtolöytöjä ovat ruuhet ja muut hylty, rahalöydöt ja liitupiiput²².

Uudet löydöt ovat aina rikkaus, eikä muinaisjäännösten rauhoittaminen suinkaan merkitse sitä, että kaikki liikkuminen tai maatöiden tekeminen olisi muinaisjäännösalueella kielletty. Peltola tai puutarhaa, jolta on löydetty merkkejä muinaisjäännöksestä, voi viljellä tavalliseen tapaan, ainoastaan ojien kaivaminen tai muu kynnösyvyyden alle ulottuva maanmuokkaus on kielletty. Maanomistaja voi usein myös osallistua muinaisjäännösten hoitoon mm. laiduntamalla muinaismuistoalueita.

Hyvin hoidetut muinaisjäännökset ovat monipuolisia käyntikohteita, joita voidaan hyödyntää niin virkistyskäytössä, opetuksessa kuin matkailussakin, usein niistä kerrotaan yleisillä informaatiotauluilla. Muinaisjäännösten hoidosta on aina sovittava Museoviraston kanssa²³.

21 Lehtinen 1989

22 Lehtinen 1989

23 Lehtinen 1989

4. Maatalouden ympäristötuen erityistuet

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmakaudella 2007-2013 haettavista maatalouden ympäristötuen erityistuista maatalousluonnon hoitoa edistävät seuraavat erityistukityypit: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, perinnebiotooppien hoito, suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito, monivaikutteisen kosteikon hoito sekä pohjavesialueiden peltoviljely. Nämä kaikki vaativat hakemuksen lisäksi tarkemman suunnitelman, kustannusarvion sekä kartat. Erityistuen määrä pohjautuu kustannusarviossa esitettyihin hoitokustannuksiin.

Lisäksi vuoden 2008 alusta lähtien on ollut mahdollista hakea ei-tuotannollisten investointien tukea perinnebiotooppien alkukunnostukseen ja aitaamiseen sekä kosteikkojen perustamiseen. Näidenkin kohteiden jatkohoito tapahtuu erityistukien kautta. Perinnebiotooppien hoidon, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen sekä monivaikutteisen kosteikon hoidon erityistukien sekä ei-tuotannollisten investointitukien hakijana voi aktiiviviljelijän lisäksi olla rekisteröity yhdistys. Erityistukisopimusten kohteiden pinta-ala on oltava vähintään 30 aaria, joka voi koostua useammasta lohkosta siten, että kukin lohko on kooltaan vähintään 5 aaria. Poikkeuksena yksittäisille pienille, arvokkaille perinnebiotoopeille voidaan kuitenkin myöntää kustannuksista riippumaton, kiinteä tukisumma.

Erityistukisopimukset ovat 5- tai 10-vuotisia. Useamman tilan kohteita voi olla kannattavaa hoitaa keskitetysti, erityisesti jos kohteet ovat pieniä ja niitä on vähän. Myös kohteiden hoitoon tarvittavan kaluston tai omien laiduneläinten puuttuessa voi kohteita vuokrata tai teettää hoitotyön urakoitsijalla. Kohteiden hoitamisen voi järjestää esimerkiksi siten, että yksi viljelijä vuokraa ja hoitaa useamman tilan kohteet tai urakointityöt voi teettää yhdessä naapureiden kanssa.

4.1

Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen

Erityistuen tavoitteena on maatalousympäristöjen tyyppisten ja uhanalaisten lajien sekä niiden elinympäristöjen säilyttäminen sekä viljelymaiseman avoimuuden

ja monipuolisuuden säilyttäminen. MALU-suunnitelmassa pääpaino on luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeissä kohteissa, mutta mukana on myös maisemaperustein valittuja kohteita.

Tällaisia kohteita ovat muun muassa erilaiset pellon reunavyöhykkeet. Pellon ja metsän reunavyöhykkeet voivat olla avoimen niittymäisiä, puoliavoimia tai monipuolisen pensaskerroksen luonnehtimia. Monin paikoin reunavyöhykkeillä on kasattua tai ladottua kiviaitaa sekä vanhoja rakennuksia, jotka tuovat oman lisänsä reunuksen monimuotoisuuteen. Myös monimuotoiset pellon ja tien tai pellon ja vesistön väliset reunavyöhykkeet ovat erityistukikelpoisia.

Pelloilla sijaitsevat metsäsaarekkeet sekä puu- ja pensasryhmät ovat usein jääneet pellon raivauksen yhteydessä jäljelle esimerkiksi kalliopaljastuman tai suuren puun vuoksi. Myös peltoalueilla sijaitsevat pienet kosteikot ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä kohteita. Tällaiset kohteet tarjoavat suojaa, pesimärauhaa ja ruokailumahdollisuuksia eläimille ja elävöittävät samalla maisemaa.

Avo-ojien pientareiden luontainen kasvillisuus tarjoaa suojaisan paikan monille eläinlajeille ruoka-, pesä- ja suojapaikaksi. Ojien pientareet toimivat avoimessa peltoympäristössä ekologisina käytävinä, joita pitkin eläimet voivat kulkea. Erilaisten saarekkeiden ja reunavyöhykkeiden pientareilla viihtyvät myös monet niitty- sekä mesikasvit.

Puukujanteet kuuluvat vanhaan kulttuurimaisemaan. Maisemaa voi monipuolistaa myös muun muassa yksittäisiä maisemapuita vaalien. Toisaalta joihinkin paikkoihin voidaan tarvita suojaistutuksia. Luonnonmonimuotoisuuspellot esimerkiksi lintujen säännöllisillä levähdyspaikoilla hyödyttävät monia eläimiä ja ovat myös maisematekijä.

Toimenpiteisiin voi kuulua kohteilla sijaitsevien perinteisten rakenteiden ja rakennelmien, kuten kiviaitojen, kivisaarekkeiden ja riukuaitojen sekä niiden lähiympäristön ylläpito ja hoito sekä esimerkiksi sopimusalueille vievien polkujen perustaminen tai lintutornin rakentaminen.

Kohteiden yleisin hoitomuoto on raivaus, raivauksella pyritään palauttamaan tai säilyttämään kohteiden avoin, puoliavoin tai kerroksellinen rakenne. Alueiden

puustosta tulee muodostaa mahdollisimman monipuolinen laji- ja ikärakenteen suhteen. Raivauksessa poistetaan erityisesti reuna-alueilta vesakkoa ja nuorta puustoa, jotta aluskerros pysyy valoisana ja kasvillisuus monimuotoisena. Raivauksessa suositetaan muun muassa lehtipuita, vanhoja ja suuria puita, lahopuita, pötkelöitä, katajia ja marjovia lajeja. Raivaus on hyvä tehdä lintujen muutto- ja pesimäkauden ulkopuolella.

Kohteita voidaan lisäksi laiduntaa tai niittykasvillisuutta niittää, jotta kasvillisuus monipuolistuisi ja ei-toivotut kasvit vähenisivät. Niitto toteutetaan heinä-elokuussa niittykasvillisuuden kukkimisen ja siementämisen jälkeen. Niitto- ja raivaustähteet tulee aina korjata pois alueilta, jotta ne eivät jää rehevöittämään maaperää ja peittämään muuta kasvillisuutta. Alueita voidaan myös laiduntaa.

Vieraslajien, kuten komealupiini, jättipalsami ja jättiputki, leviämistä on hyvä estää poistamalla niitä esimerkiksi nyppimällä kasvit pois juurineen tai niittämällä ennen siementen kypsymistä. Jättiputken torjuntaan voidaan tarvita tehokkaampia keinoja, kuten kemiallisia torjunta-aineita.

Erityistukisopimus voi olla 5- tai 10-vuotinen. Vuonna 2011 vuosittainen tuki on enintään 450 euroa/ha. Sopimuksen vähimmäispinta-ala on 0,30 ha, joka voi koostua useammasta 0,05 ha lohkoista. Erityistukea voivat hakea aktiiviviljelijöiden lisäksi rekisteröidyt yhdistykset Leader-toiminnan kautta.

4.2

Perinnebiotoopin hoito

Erityistuen tavoitteena on ylläpitää perinnebiotooppien monipuolista lajistoa sekä vaalia kulttuuriperintöä ja maisema-arvoja. Perinnebiotoopit ovat perinteisten maankäyttötapojen, pääasiassa niiton ja laidunnuksen muovaamia ja ylläpitämiä, luonnoltaan monimuotoisia alueita. Päijänteen itäpuolella on lisäksi leimallista pitkään jatkunut kaskeamisen perinne, joka on synnyttänyt koivuvaltaisia metsälaitumia ja hakamaita. Perinnebiotooppeja ei lannoiteta, kylvetä eikä muokata.

Niiton ja laidunnuksen seurauksena perinnebiotoopeille on kehittynyt omaleimainen kasvi-, sieni- ja eläinlajisto. Perinnebiotoopeilla elää suuri joukko uhanalaisia lajeja: peräti 28% maamme uhanalaisista

lajeista on perinneympäristöjen lajeja. Uhanalaisten lajien kannalta tärkeimpiä perinnebiotooppeja ovat niityt ja kedot, joilla elää putkilokasvien ohella muun muassa kovakuoriaisia, perhosia, pistiäisiä ja luteita sekä helttä- ja kupusieniä.

Avoimia perinnebiotooppeja ovat muun muassa kuivat niityt eli kedot, tuoreet niityt ja rantaniityt. Hakamailla vaihtelevat avoimet niittyalueet, yksittäiset puut ja puuryhmät. Metsälaitumet ovat puolestaan laidunnettuja metsäaloja, joiden kasvillisuudessa on vallitsevan metsälajiston ohella myös niittylajistoa lähinnä aukkopaikoissa.

Puustoiset perinnebiotoopit hoidetaan aina laiduntamalla. Niittyjä voidaan joko laiduntaa tai niittää. Alun perin niittämisen kautta syntyneiden niittyjen paras hoitomuoto on niiton jatkaminen. Niitto toteutetaan heinä-elokuussa niittykasvillisuuden kukkimisen ja siementämisen jälkeen. Niitossa on hyvä käyttää leikkaavateräistä välinettä. Laiduntaminen toteutetaan ilman lisäravintoa ja erillään peltolaitumista haitallisen rehevöitymisen estämiseksi. Lisäksi kohteet vaativat yleensä raivaamista. Raivaus toteutetaan samoin periaattein kuin luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen kohteilla. Puustoisilla perinnebiotoopeilla puustoa tulisi raivata ryhmiin, joiden väleihin jää niittyaukkoja. Niitto- ja raivaustähteet tulee aina korjata pois alueilta, jotta ne eivät jää rehevöittämään maaperää ja peittämään muuta kasvillisuutta.

Vesistöön rajautuvilla perinnebiotoopeilla sekä erilaisilla reunavyöhykkeillä rantalaiduntaminen pitää maisemaa avoimena ja estää järviruokokasvustoja valtaamasta rantoja. Laiduntamalla saadaan myöskin ravinteita poistumaan järvestä syödyn ruovikon ja muun kasvillisuuden mukana. Rantalaidunnukseen soveltuvat alueet, joilla rantaviivaa on laajalti, piste-mäisesti rannassa laiduntaminen saattaa kuluttaa rantaa liiaksi.

Etenkin uusi tai pitkään hoitamattomana ollut perinnebiotooppi täytyy usein kunnostaa esimerkiksi raivaamalla ennen käyttöönottoa. Perinnebiotoopin alkukunnostukseen ja aitaamiseen voi hakea ei-tuotannollisten investointien tukea ja sen jälkeen säännölliseen ja jatkuvaan hoitoon perinnebiotooppien hoidon erityistukea.

Perinnebiotooppien osalta sekä erityistukea että ei-tuotannollista investointitukea voivat hakea aktiiviviljelijöiden lisäksi rekisteröidyt yhdistykset Leader-toiminnan kautta.

Erityistukisopimuskausi on viisi vuotta. Vuonna 2011 vuosittainen tuki on enintään 450 euroa/ha. Sopimuksen vähimmäispinta-ala on 0,30 ha, joka voi koostua useammasta 0,05 ha lohkosta. 30 aaria pienemmille, inventoiduille tai muutoin arvokkaiksi todetuille pienialaisille perinnebiotoopeille (5-30 aaria), voidaan poikkeuksellisesti myöntää kiinteä 200 euron vuosikorvaus.

4.3

Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito

Suojavyöhykkeellä tarkoitetaan vähintään keskimäärin 15 metrin levyistä, monivuotisen kasvillisuuden peittämää aluetta vesistön tai valtaojan varressa. Suojavyöhykkeiden tarkoituksena on vähentää eroosiota ja ravinteiden kulkeutumista pelloilta vesistöihin. Mikäli pelto viettää jyrkästi vesistöön tai valtaojaan tai kärsii toistuvasti vettymishaitoista tai tulvista, voi suojavyöhykkeen perustaminen olla aiheellista. Suojavyöhykkeet estävät tehokkaasti maa-aineksen ja ravinteiden huuhtoutumisen pelloilta. Ne vähentävät myös ojien ja rantojen ruoppaustarvetta. Suojavyöhykkeet ovat erityisen hyödyllisiä sellaisilla pelloilla, joilla maan fosforipitoisuus on korkea, sillä fosfori sitoutuu hienojakoiseen maa-ainekseen ja kulkeutuu sen mukana. Fosforia huuhtoutuu vesistöihin runsaasti myös liuenneena pintavaluntavesien mukana.

Suojavyöhyke niitetään vuosittain ja niittotähde korjataan pois. Myös laidunnus on mahdollista, mikäli siitä ei seuraa rehevöitymistä. Suojavyöhykettä ei lannoiteta eikä ruiskuteta kasvinsuojeluaineilla. Suojavyöhykkeen hoitoon voidaan liittää sen ja vesistön väliin jäävällä luonnontilaisella alueella tehtävät hoitotoimenpiteet, jolloin hoitomuotona voi olla myös raivaus. Suojavyöhyke voidaan perustaa myös pohjavesialueiden pelloille. Sopimuskausi on 5- tai 10-vuotinen.

5. Muita rahoitus- ja hoitomahdollisuuksia

5.1

Ei-tuotannollisten investointien tuki

Ympäristötukijärjestelmää täydentää vuoden 2008 alusta voimaan astunut ei-tuotannollisten investointien tuki. Tukea voivat hakea aktiiviviljelijöiden lisäksi rekisteröidyt yhdistykset.

Ei-tuotannollisten investointien tuella voidaan rahoittaa ympäristön ja maaseudun tilan parantamiseen liittyviä investointeja, jotka eivät ole tuotannollisia eli toisin sanoen eivät johda maatalon arvon tai tuotannon huomattavaan kasvuun. Ei-tuotannollista investointitukea voidaan myöntää arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen 0,3-1 hehtaarin kohteille enintään 1179 euroa/ha, yli 3, mutta alle 10 hehtaarin kohteille enintään 910 euroa/ha ja yli 10 hehtaarin kohteille enintään 910 euroa/ha. Monivaikeutteen kosteikon perustamiseen ei-tuotannollista investointitukea voidaan myöntää enintään 11 500 euroa/kosteikko-ha. Paitsi 0,3-0,5 hehtaarin kokoiselle perustettavalle kosteikolle 3226 euroa/kohde. Lisätietoja antaa Keski-Suomen ELY-keskus, ks. kohta 3. Maatalouden ympäristötuen erityistuet.

5.2

Laidunpankki

Laidunpankki on internetissä toimiva palvelusivusto, joka auttaa maisemahoidosta kiinnostuneita nautonkarsia, lampaiden ja hevosten omistajia sekä laidunmaan omistajia kohtaamaan toisensa. Sivuilta löytyy tietoa maisemalaiduntamisesta ja sen toteuttamisesta käytännössä.

Laidunpankin hakupalveluun voi jättää oman ilmoituksen, jolla voi tarjota maata laidunnettavaksi tai eläimiä maisemahoitajiksi. Hakupalvelun kautta voi myös etsiä eläimiä ja laidunalueita paikkakunnittain. Laidunpankki löytyy internetistä osoitteesta www.laidunpankki.fi.

5.3

Härkää sarvista -hanke

EU-rahoitteinen hanke Härkää sarvista – luonnon ja maiseman hoitoa laiduntamalla, hankeaika on 1.6.2009 - 30.9.2012. Hanke pyrkii etsimään laidunnusta kaipaavia, arvokkaita kohteita sekä niille sopivat laiduntajat. Hyviä kohteita ovat esimerkiksi perinnebiotoopit, maisemallisesti tärkeät alueet, kulttuurihistorialliset ympäristöt ja lintuvedet. Laiduntajiksi soveltuvat hevoset, lampaat, vuohet, liharotuiset naudat ja lypsykarjan nuoret eläimet. Hankkeeseen voi ilmoittaa omia laidunnuskohteitaan tai omia eläimiään. Hankkeessa neuvotaan hoito-, vuokraus-, erityistuki- ym. asioissa ja hoitosuunnitelma erityistukihakemukseen on mahdollista saada hankkeen kautta. Kohteille voidaan tapauskohtaisesti järjestellä myös niittohoitoa, ja mikäli kohteelle ei voi saada erityistukea, hankkeessa etsitään myös muita hoidon rahoituskeinoja. Lisätietoa myös: www.ymparisto.fi/ksu/harkaaasarvista.

5.4

Metsäalueiden rahoitusmahdollisuudet

Metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen sekä muiden arvokkaiden elinympäristöjen, kuten puustoitteiden perinnebiotooppien, säilyttämiseen voi hakea myös kestävän metsätalouden rahoituslain (Kemera) mukaista ympäristötukea. Ensisijaisia kohteita ovat rehevät lehto- ja korpikohteet sekä pienvesien lähiympäristöt. Puustoisille perinnebiotoopeille voi hakea ympäristötukea niiden liittyessä muihin metsälälikohteisiin sekä tilanteissa, joissa perinnebiotoopille ei ole mahdollista hakea maatalouden ympäristötuen erityistukea. Metsälain mukaan erityisen tärkeiden elinympäristöjen ominaispiirteet tulee säilyttää. Ympäristötuelle voidaan korvata metsänomistajalle metsän biologisen monimuotoisuuden tai erityisen tärkeän elinympäristön säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta aiheutuvia lisäkustannuksia tai menetyksiä. Metsätalouden rahoituslaki on julkaisun kirjoittamisen aikaan muutoksen edessä ja lain uudistuessa sillä on vaikutuksensa myös ympäristötukeen.

Myös erilaisia metsäluonnon hoitohankkeita voidaan rahoittaa kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisella tuella. Erilaisia hankkeita voivat olla esimerkiksi usean tilan alueelle ulottuvat tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustyöt, talousmetsien maiseman-

hoidon kannalta merkittävät metsän kunnostustyöt, metsäojitusalueiden laskeutusaltaiden tyhjentäminen tai metsäojituksista aiheutuneiden vesistöhaittojen estäminen tai korjaaminen (esimerkiksi perustamalla kosteikon), metsäojitusalueen ennallistaminen luonnonarvoltaan tärkeällä alueella sekä muut edellä mainittuja vastaavat metsäluonnonhoitoa, metsien monikäyttöä, maisema-, kulttuuri- ja virkistysarvoja korostavat alueellisesti merkittävät hankkeet. Metsäluonnonhoitohankkeet suunnittelee ja toteuttaa metsäkeskus.

5.5

Avustukset rakennusperinnön hoitoon

Vanhojen kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entisöintiin ja korjaukseen on haettavissa avustusta. ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue myöntää harkinnanvaraisia avustuksia rakennusperinnön hoitoon kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaille kohteille sekä niiden välittömän ympäristön säilyttämiseen. Museovirasto jakaa vuosittain entistämisavustuksia valtakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointiin ja konservointiin. Museoviraston avustuksia myönnetään ensisijaisesti rakennussuojelulailla suojeltuihin kohteisiin tai kohteisiin, joiden kunnostus edellyttää antikvaarista asiantuntemusta. Lisäksi Suomen Kotiseutuliiton kautta on mahdollistaa saada tukea seurojentalojen kunnostamiseen. Lisätietoja saa Keski-Suomen ELY-keskuksesta, Keski-Suomen museosta sekä Museovirastosta.

6. Maiseman ja luonnonhoidon yleissuunnitelma

6.1

Suunnittelumenetelmät

Viisarimäki-Rutalahti alueen luonnon- ja maiseman yleissuunnittelu on osa EU:n maaseuturahaston rahoittamaa Härkää Sarvista -hanketta. Hankkeessa pyritään edistämään laidunnusta luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta tärkeillä alueilla.

Suunnittelu on viljelijöille, maanomistajille ja yhdistyksille vapaaehtoista ja ilmaista. Suunnittelualueelta ja maataloilta etsitään erityistukikelpoisia kohteita joiden hoidolla on merkitystä luonnon monimuotoisuudelle, maisemalle ja myös vesiensuojelulle. Suunnitelmas-
sa esitetyillä kohteille ei muodostu hoitovelvoitetta, mutta työn edetessä ja tilakäyntien yhteydessä kohteiden omistajia rohkaistaan ja kannustetaan erityistukien hakemiseen sekä alueiden hoitoon.

Suunnittelu tausta-aineisto muodostuu olemassa olevista suunnitelmista, kaava-aineistoista, maisemaa ja luontoa koskevista inventoinneista, arvotuksista ja julkaisuista, voimassa olevista erityistukisopimuksista, muinaisjäännösrekisteristä, Natura 2000 -alue rekisteristä, kirjallisuudesta sekä maastotöiden yhteydessä kerätystä valokuva-aineistoista sekä yksittäisten maanomistajien ja viranomaisten antamista haastattelutiedoista.

Tilakäynnit tehtiin niille maataloilille, joiden mailla alustavien kartta- ja ilmakuvatarkastelujen mukaan oli luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen sekä perinnebiotooppien hoidon sopimuksille soveltuvia kohteita. Suunnittelu-alueelta oltiin yhteydessä kaikille alueen eläintiloille, joita oli alle 10 kpl. Sen lisäksi tehtiin maastokäynti yhdelle maatilalle, joka ei sijaitse suunnittelualueella, mutta tilan eläimiä on jo nyt maisemanhoitotöissä suunnittelualueella. Lisäksi niistä maataloista, joilla ei ole karjaa valittiin tilakohtaiseen tarkasteluun ne, joilla alkutilanneselvityksen (kartta, ilmakuva, käynnit suunnittelualueella, ympäristötukikelpoisuus) mukaan olisi mahdollisia erityistukikohteita.

Suunnittelun aloittamisesta tiedotettiin alueen tiedotusvälineissä toukokuussa. Suunnittelualueen maataloille ja myös muutamille alueen läheisille maataloille, joilla oli karjaa, lähetettiin henkilökohtainen kirje, jossa kerrottiin suunnittelun aloittamisesta. Ennen maastokäyntejä maataloihin oltiin lisäksi yhteydessä ja sovittiin maastokäynnistä puhelimitse. Elokuussa Rutalahden myllyllä järjestettiin yleinen tiedotustilaisuus, josta kerrottiin kuntien nettisivuilla, lehdissä ja lisäksi erillisellä kirjeellä maataloille. Maastoaineistoa kerättiin kesä-lokakuun 2010 aikana.

Kohteet hoitosuosituksineen

1. Mäkelän koivukuja

Toimenpidesuositus: Koivu kärsii liikenteen häiriöstä ja kujannepuuna se ei ole erityisen pitkäikäinen. Koivukujan puita joudutaan uudistamaan aika-ajoin. Kujanteen pientareet ovat usein varsin otollinen kasvualusta ketokasveille ja pientareiden niitto sekä niitetyn luokan poiskeruu edesauttavat monimuotoisen ketokasvillisuuden menestymisessä. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityistuet: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

Koivukujan uudistaminen: Onnistunein koivukuja syntyy, kun kujan puut uudistetaan kaikki yhtä aikaa. Vanhat puut kaadetaan aikaisin keväällä, kannot pilkotaan ja poistetaan. Vanhat kujat ovat usein liian ahtaita nykyliikennettä ajatellen, siksi uudet puut on syytä istuttaa hieman etäämmälle tien keskilinjasta. Istutuksia ei kuitenkaan pidä sijoittaa ojan pohjalle.

Puu on hyvä myös istuttaa hieman eri kohtaan, kuin missä aikaisempi on sijainnut ja istutustiheyttä on usein syytä entisestä harventaa. Sopiva puiden istutustiheys on koivulla yleensä viidestä kymmeneen metriä.

Kevät on paras aika istuttaa koivuja, tosin astiataimia voidaan istuttaa koko sulan maan ajan. Taimia käsiteltäessä huolehditaan siitä, että puiden juuret ja juuripaakku eivät kuivu missään vaiheessa. Maa paakun ympärillä tiivistetään ja kasvualusta kastellaan hyvin. Koivut tuetaan kahdella tukiseipäällä rungon vastakkaisilta puolilta istutuksen yhteydessä. Tukiseipäät laitetaan syvälle istutuskuopan alapuoliseen pohjamaahan samalla varoen, etteivät ne pääse hankaamaan puun runkoa ja oksia. Puun runko sidotaan vähintään kahdesta kohdasta muovinauhalla tai sidontamuovilla. Siteen on oltava tiukka, että se tukee puuta. Liian kireä sidonta kuristaa runkoa ja häiritsee kasvua. Tukiseipäät poistetaan parin vuoden kuluttua, kun puu on juurtunut paikalleen. Istutuksia tulee kastella alussa runsaasti. Kujannepuiden hoidoksi riittää vioittuneiden, kuivien ja sairaitten oksien säännöllinen poisto.

Puukujanteet tarjoavat elinympäristöjä ja suojapaikkoja lukuisille eliölajeille. Kujanne myös muuttaa avoimen alueen pienilmastoa haihduttaen vettä, suojaten auringon paahteelta ja pienentäen tuulen ja tuiskun vaikutuksia.

2. Mäkelän hakamaat ja kerroksellinen rakennettu maatalousympäristö

Mäkelän vuosikymmeniä yhtäjaksoisesti laidunnetuilla hakamailla on myös maisemallista merkitystä tilan peltujen rajauksessa ja tilakeskuksen läheisyydessä, mutta myös kylämaisemassa.

Rakennusten mukana katoaa aina pala rakennusperintöä. **Toimenpidesuositus:** Maatalouden perinteisiin rakennuksien kunnostamiseen, perinteisin menetelmin, on tietyin rajoituksin mahdollista saada rahoitusta ja siten turvata rakennusten säilyminen aikaan, kun niillä on mahdollisesti jälleen uutta käyttöä. **Rahoitusmahdollisuus:** Avustus rakennusperinnön hoitoon.

Alueella on säilynyt muutamia vanhoja maatilan pihapiirejä, mm. Mäkelässä, monine, eri aikoina rakennettuine rakennuksineen. Maataloustoiminnan loppuessa tilojen pihapiirien rakennuksien moninaisuus alkaa vähetä, rakennuksia jää pois käytöstä ja hoidosta.

Laidunnus on vanhojen, puustoisten ja kivikkoisten perinnebiotooppien luontevinta ja parhainta hoitoa. Rahoitus: Maatalouden ympäristöjen erityiset, perinnebiotoopin hoito.

3. Maisemaraivaus, peltonauhan avaaminen tiemaisemaan

Pitkinä nauhoina laaksoissa avautuvat vehreät metsien kehystämät peltomaisemat sekä lukuisat vesistöt ovat alueen maiseman luonnollisia vahvuuksia ja elävöittäjiä. Näitä näkymiä on syytä hoitaa. **Toimenpidesuositus:** Pellon ja tiemaiseman välisessä sekapuustoisessa reunavyöhykkeessä avataan maisemaa sektoreissa.

4. Vanha asuinrakennus

Alueen tiemaisemassa on muutamia pieniä, maisemaa ja maiseman kerroksellisuutta elävöittäviä vanhoja rakennuksia, mummonmökkejä, kauniine yksityiskohtineen. Useimmat ovat hyväkuntoisia, joidenkin säilymisen uhkaksi saattavat muodostua asu-mattomuus ja sen myötä mm. hoitamattomat vesikatot ja rakenteisiin kiinni kasvava kasvillisuus. Vanhojen rakennusten mukana emme menetä ainoastaan tietoa vanhoista rakennuksista ja niiden arvoista, usein

niihin liittyy vanhoja perinteisesti hoidettuja pihapiirejä perinteisine, maataislajeineen. Jos alue on asu-maton, perennatkin saattava olla rehevyyden kätköissä, mutta usein jo pian hoitotoimien ja valon palatessa pihapiiriin aarteet alkavat paljastua.

5. Maatalouden vanhat rakennukset

Keskeisesti kylä- ja viljelymaisemassa sijaitsevat maatalouden vanhat rakennukset ovat maiseman rikkaus. Avoimilla peltoalueilla sijaitsevat ladot ovat myös eliöstön turvapaikkoja, joten niillä on oma tärkeä merkityksensä luonnon monimuotoisuudelle. Maataloustoiminnan loppuessa tai käytön muuten loppuessa tilojen rakennuksien moninaisuus alkaa vähetä, kun myös rakennuksia jää pois hoidosta.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden perinteisiin rakennuksien kunnostamiseen, perinteisin menetelmin, on tietyin rajoituksin mahdollista saada rahoitusta ja siten turvata rakennusten säilyminen aikaan, kun niillä on mahdollisesti jälleen uutta käyttöä. Avustus rakennusperinnön hoitoon.

Valitaan avattavia sektoreita vain siinä määrin kuin niiden jatkohoito on turvattu. Erityisesti suositetaan monilajisuutta ja korostetaan raivauksilla kaunisluotoisia yksilöitä vrt. maisemaraivaus 3.4.

Toimenpidesuositus: Kasvillisuus pidetään vähintään 0,5 m etäisyydellä rakenteista. Kasvillisuuden poistotoimenpiteillä on kiire. Piha-
aluetta olisi myös hyvä niittää säännöllisesti. Katto kunnostetaan. Rakenteellisiin korjauksiin tarvitaan erillinen suunnitelma. **Rahoitusmah-
dollisuus:** Rakenteiden säilyttävään korjaamisen perinteisin menetelmin: avustus rakennusperinnön hoitoon.

Toimenpidesuositus: Kasvillisuus pidetään vähintään 0,5 m etäisyydellä rakenteista. Katto pidetään kunnossa.

6. Reunavyöhykkeet

Puustoinen ja paahteinen pellon reunavyöhyke on sekä maiseman että luonnon monimuotoisuuskohde. **Toimenpidesuositus:** Puustoa ja vesakkoa harvennetaan sektoreittain välttämällä kaavamaisuutta ja pyrkien monilajisuuteen. Erityisesti suositetaan ja säästetään marjovia lajeja (pihlaja, kataja, tuomi). Pientareet niitetään kerran tai kahdesti kesässä ja luoko kerätään pois. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityiset: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

7. Vieraslajit

Tienvarrelle on levinnyt ei kotoperäisiä lajeja. Nämä lajit ovat uhka luonnon monimuotoisuudelle. Alueella esiintyy yleisenä mm. lupiineja. **Toimenpidesuositus:** Vieraslajeja pyritään systemaattisesti hillitsemään ja vähentämään. Erityisen tärkeää on estää niiden leviäminen luonnontilaiseen ympäristöön rakennetun tilan ulkopuolella. Lupiineihin tehoaa useita kertoja kesässä tehtävä niitto ja niittojätteen hävittäminen sekä kitkeminen.

8. Vihijärven peltojonon lumoreunavyöhykkeet ja -saarekkeet

Toimenpidesuositus: Puustoa ja vesakkoa harvennetaan sektoreittain välttämällä kaavamaisuutta ja pyrkien monilajisuuteen. Erityisesti suositetaan ja säästetään marjovia lajeja (pihlaja, kataja, tuomi). Pientareet niitetään kerran tai kahdesti kesässä ja luoko kerätään pois. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityiset: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen

9. Hakala (vanha asuinrakennus)

Vihijärven peltonauhan, laakson länsipuolella, metsänrajassa on vanha Hakalan tila. Tila on ollut asumaton, mutta viime vuosina sitä on kunnostettu ja aktiivinen viljely ja puutarhatuotanto tilan pihapiirissä ovat turvanneet tilan ja sen päärakennuksen säilymisen. Pienviljelystilalla ja sen hoidettuna pitämisellä on kulttuurihistoriallista ja maisemallista merkitystä.

10. Paahteiset rinteet, tienvarret

Monilta muilta paikoin etenkin kuivan niityn monet lajit ovat jo käyneet harvinaisemmiksi, mutta paahteiset ja karut tienpienareet ja rinteet ovat erinomaisia niittykasvillisuuden siemenpankkeja. **Toimenpidesuositus:** Pientareen säännöllinen niitto ja valoisuuden säilyminen ylläpitävät niityn lajistollisen monimuotoisuuden.

11. Kuokkalan rinneniiitty

Jyrkän rinteen, vanhan laidunniityn järkevintä hoitoa on edelleen laiduntaminen. Maisema-alueella on enää hyvin vähän laiduntavia eläimiä. Laiduntavat eläimet ylläpitävät maiseman avoimuutta ja laidunalueiden luonnon monimuotoisuutta, siten laiduntamisella on myös erittäin suuri maisemallinen ja maisemaa hoitava ja elävöittävä vaikutus.

*Rinnealuetta on viime vuosina laidunnettu lampailla. **Toimenpidesuositus:** Alueen hoitoa jatketaan laiduntaen siten, että lampaat pääsisivät alueelle laiduntamaan mahdollisimman varhain keväällä, ennen kuin heinäkasvit ehtivät korsiintua. Hylkylaikkuja olisi myös hyvä niittää säännöllisesti.*

*Katot pidetään kunnossa. Maatalouden perinteisiin rakennuksien kunnostamiseen, perinteisin menetelmin, on tietyin rajoituksin mahdollista saada rahoitusta ja siten turvata rakennusten säilyminen aikaan, kun niillä on mahdollisesti jälleen uutta käyttöä. **Rahoitusmahdollisuus:** Avustus rakennusperinnön hoitoon.*

12. Vihijärven laakson maatalouteen liittyvät rakennukset

Maataloustoiminnan loppuessa tai käytön muuten loppuessa tilojen pihapiirien rakennuksien moninaisuus alkaa vähetä, kun myös rakennuksia jää pois hoidosta. Rakennusten mukana katoaa aina pala rakennusperintöä. **Toimenpidesuositus:** Kasvillisuus pidetään vähintään 0,5 m etäisyydellä rakenteista.

13. Vennalammen maisemaraivaus

Peltojonojen ohella vesialueilla, monilla pienillä lammissa ja järvillä on tärkeä maisemaa elävöittävä merkitys. Jo pienet avatut näkymäsektorit tuovat vesistön tie- ja kylämaiseman osaksi. **Toimenpidesuositus:** Vennalammen reunavyöhykkeitä tienvarrelta on raivattu aivan viime aikoina, mutta lampeen voisi vielä avata varovasti muutamia harkittuja maisemasektoreita.

*Erityisesti suositetaan ja säästetään marjovia lajeja (pihlaja, kataja, tuomi). Pientareet niitetään kerran tai kahdesti kesässä ja luoko kerätään pois. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityiset: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.*

14. Vieraslajit kts. (7)

15. Rutalan reunavyöhykkeet

Lehtipuustoinen ja paahteinen pellon reunavyöhyke on sekä maiseman että luonnon monimuotoisuuskohde. **Toimenpidesuositus:** Puustoa ja vesakkoa harvennetaan sektoreittain välttämällä kaavamaisuutta ja pyrkien monilajisuuteen.

16. Sammakkolammen läheiset kalliot

Sammakkolammen pohjoispuolella Vällyvuoren alueen metsänkäsittelyä ja maisemallisin syin tehtävää maisemaraivausta rajoittaa aluetta koskeva luonnon-suojelu.

17. Reunavyöhykkeet

Lehtipuustoinen ja paahteinen pellon reunavyöhyke on sekä maiseman että luonnon monimuotoisuus-kohde. **Toimenpidesuositus:** Puustoa ja vesakkoa harvennetaan sektoreittain välttämällä kaavamaisuutta ja pyrkien monilajisuuteen. Erityisesti suositetaan ja säästetään marjovia lajeja (pihlaja, kataja, tuomi). Pientareet niitetään kerran tai kahdesti kesässä ja luoko kerätään pois. **Rahoitusmahdollisuus:** Maa-talouden ympäristötuen erityistuet: Luonnon ja mai-seman monimuotoisuuden edistäminen

Myös Sammakkolammen läheisyydessä on jyrkkiä, komeita kallioita, joiden uhmakkuus ja maisemallinen voimakkuus tulisivat paremmin esiin tien läheisyyden pensaita ja puustoa harkitusti, sektoreissa vähentämällä.

18. Karhukorven niitty

Aprahamin peltonakin tunnettu niitty on inventoitu maakunnallisesti arvokas (M-) perinnebiotooppi. Niitty on hyvin omalaatuisensa. Se koostuu epätyypillisestä tuoreesta ja kuivasta niitystä, siellä täällä on suuria kanervamättäitä. Osa alueesta on matalakasvuista heinäniittyä, osa valtalajeiltaan vaihtelevaa runsaskukkaista tuoretta niittyä. Alueella on merkittävässä

määrin myös ketoa. Niityllä esiintyy runsaasti huomionarvoisia kasvilajeja, joista merkittävimmät ovat valtakunnallisesti silmälläpidettävät musta-apila ja ketonoidanlukko. Niitty oli pitkään hoidotta, mutta vuosina 2010 ja 2011 se niitettiin talkoovoimin. **Toimenpidesuositus:** Niitto sopii hyvin niityn hoidoksi. Reunojen puustoa olisi hyvä harventaa ja vesakkoa raivata. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityiset: Perinnebiotoopin hoito.

Heinäntekoa vuonna 2010. Karhukorven kuvat: Kaisa Raatikainen.

19. Maatalouteen liittyvät rakennukset ja vanhat rakennukset

Toimenpidesuositus: Kasvillisuus pidetään vähintään 0,5 m etäisyydellä rakenteista.

Vanhat jo katoamassa olevat rakennustyytit elävöittävät maisemaa ja kertovat sen historiaa. Rakennusten ei kannata antaa kadota katseilta piiloon kasvillisuuden taakse vaan tuoda raivauksin ne osaksi kylämaisemaa.

*Katot pidetään kunnossa. Maatalouden perinteisiin rakennuksien kunnostamiseen, perinteisin menetelmin, on tietyin rajoituksin mahdollista saada rahoitusta ja siten turvata rakennusten säilyminen aikaan, kun niillä on mahdollisesti jälleen uutta käyttöä. **Rahoitusmahdollisuus:** Avustus rakennusperinnön hoitoon.*

20. Rutalahden seurojentalo

Toimenpidesuositus: Piha-alueen järjestäminen ja jakaminen isokokoisella perinteisellä mm. pensas- kasvillisuudella ja muutamilla puuryhmillä pehmentäisi alueen kokonaiskuvaa ja sopeuttaisi modernia toimintaa (jääkiekkokaukalo) kulttuurihistorialliseen ympäristöön. **Rahoitus:** Seurojentalon kunnostukseen on mahdollista saada erillistä avustusta Suomen kotiseutuliiton kautta.

21. Auvilan navetta

Sotien alla rakennettu punatiilinen, hyvin kookas Auvilan navetta on Rutalahden kylämaisemassa vaikuttava. **Toimenpidesuositus:** Rakennuksen käyttö edistää rakennuksen säilymistä ja hoitamista. Maatalouden perinteisiin rakennuksien kunnostamiseen, perinteisin menetelmin, on tietyin rajoituksin mahdollista saada rahoitusta ja siten turvata rakennusten säilyminen aikaan, kun niillä on mahdollisesti jälleen uutta käyttöä. **Rahoitusmahdollisuus:** Avustus rakennusperinnön hoitoon.

22. Palolaitos

Auvilan navetan läheisyydessä, keskeisesti Rutalahden kylän keskiössä, teiden risteyksessä, sijaitseva mielenkiintoinen pieni palolaitosrakennus on maiseman erikoisuus, maamerkki ja siksi myös maisemallinen rikkaus.

Rutalahden seurojentalo sijaitsee keskeisesti kylämaisemassa ja sillä on myös merkittävää maisemallista merkitystä. Talon aktiivinen käyttö edistää sen hoidettuna säilymistä. Piha-alueen jääkiekkokaukalo yhdessä komean massallisesti suuren rakennuksen kanssa luo erikoisia kerroksia.

23. Liikelympäristöt

Toimenpidesuositus: Viherkaistat, kapeat lehtipuustutukset liikerakennusten ja kylätien välillä pehmentäisivät ja maisemoisivat liikemaisemaa.

24. Auvilan reunavyöhykkeet ja 25. Maisemaraivaus

Lehtipuustoinen ja paahteinen pellon reunavyöhyke on sekä maiseman että luonnon monimuotoisuuskohde. **Toimenpidesuositus:** Puustoa ja vesakkoa harvennetaan sektoreittain välttämällä kaavamaisuutta ja pyrkien monilajisuuteen. Erityisesti suositetaan ja säästetään marjovia lajeja (pihlaja, kataja, tuomi). Pientareet niitetään kerran tai kahdesti kesässä ja luoko kerätään pois. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityistuet: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

26. Liikerympäristöt, kierrätyspisteet

Kierrätyspisteet sijaitsevat avoimilla näkymäalueilla, leveästi kuin 'tervetulotoivotuksina'. Pisteet rakentuvat usein logistiikan ehdoilla. Astiat ja ympäristöt ovat yleensä siistit, mutta kokonaisuutena ne ovat epäviihtyisiä ja avoimessa maisemassa liiaksi esillä.

Toimenpidesuositus: Alueen toimintojen järjestämisellä (astiat selkeään järjestelmään ja kompaktiin

asetelmaan), uusilla toimintoja maisemoivilla aidoilla sekä istutustoilla voitaisiin parantaa alueen viihteyttä. Jo kahdelta sivulta kierrätyspistettä rajaava aita parantaisi maisemakuvaa. Alueen omat aidat ovat sopivia aidan malleja. Rakentaminen ja istutustyöt tarvitsevat tarkemmat suunnitelmat. Astioiden mitoitus olisi myös syytä arvioida.

27. Vanhat rakennukset

Rutalahden kylämaisemasta löytyy paloaseman ja monien maatalouden komeiden rakennusten lisäksi myös muita maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoisia rakennuksia. **Toimenpidesuositus:** Mahdollinen uusiokäyttö edistäisi säilymistä. Tien ja rakennuksen välisen puustoisien väliwyöhykkeen avaaminen sektoreissa kylätielle toisi rakennuksen mielenkiintoisuudessaan ja kerroksellisuudessaan paremmin osaksi kylämaisemaa.

28. Rutalahden satama

Alue kokonaisuudessaan on hieman epäviihtyisä ja sataman rakenteet ovat osin visuaalisesti huonokuntoisia. **Toimenpidesuositus:** Alueen kehittäminen alueen kokonaissuunnittelulla: toiminnot, viherympäristö ja rakenteet valaistus mukaan lukien.

29. Joki-Jussilan pihapiiri

Aidat, portit ja mm. vellikellot katosrakenteineen ovat maisemaa virkistäviä perinteisiä pienrakenteita. Varsinkin portit ovat maaseutumaisemasta pääosin kadonneet. Pienipiirteissä maisemassa ja puiset perinteiset aidat ovat hyvä rajausta ja joskus enemmän tilaa vieviä pensasaitoja parempi vaihtoehto. Puuaitoja ja -portteja toivoisi näkevän maiseman elävöittäjinä useampiakin. Uusia aitoja rakentaessa, vanhoja aita ja porttimalleja kannattaa katsella ja etsiä vanhoista valokuvista. Samaa tyyllittelyä ja koristeellisuutta voi hyödyntää muissakin nykypienrakenteissa mm. postilaatikkotelineissä, jäteastia-aitauksissa jne.

30. Tanssilavan ympäristö

Rutalahden tanssilavan rakennukset ja pienrakenteet ovat hyväkuntoisia ja aluekokonaisuus on visuaalisesti miellyttävä ja houkutteleva. Vanha maatalousrakennus on erinomaisessa ja kekseliäissä uusiokäytössä. Laaja, lyhyenä pidettävä ja säännöllisesti hoidettu nurmikenttä toimii p-alueena. **Toimenpidesuositus:** Hyvin valoisasta ja paahteisesta, säännöllisesti

leikaten hoidetusta hiekkapohjaisesta alueesta voi muodostua niittykasvien aarreaittia. Jos aluetta ei kokonaisuudessaan tarvitse pitää kasvillisuudelta hyvin matalana (3-5 cm), alueen reunaosiin voidaan jättää leikkausvaiheessa huolella rajattu ja mietitty alue, pidempänä niittynä hoidettava reuna-alue, mitä niitetään vain 2 kertaa vuodessa.

31. Maisemaraivaus ja maisemapuut

Maisemapuut ovat kiintopisteitä ja usein maamerkkejä ja niillä on aina oma maisemaa elävöittävä, suunnistettavuutta helpottava, mutta myös tilallisia ulottuvuuksia lisäävä vaikutuksensa. **Toimenpidesuositus:** Kolmiomuotoista vesoittunutta ja hieman maisemallisesti epämääräistä risteysaluetta raivataan harkitusti valikoiden ja pensastoa ryhmitellen ja samalla kauniit yksilöt maiseman elävöittämiseksi esiin raivaten.

32. Luonnonsuojelualue, Koivukodon metsälaidun

Koivukoto on inventoitu paikallisesti (P-) arvokas metsälaidun. Laidunnus olisi vanhan puustoisin perinnebiotoopin, vanhan hevoshaan luontevinta hoitoa. Alueen laiduntamisella olisi lisäksi suuri kylämaisemallinen ja tiemaisemallinen elävöittävä sekä maisemaa vesistöön avaava vaikutus. **Rahoitusmahdollisuus:** Lohkojen aitaamiseen ja alkuraivauksiin ei tuonnollisten investointien -tuki ja hoitoon maatalouden ympäristötuen erityistuki, perinnebiotooppien hoito.

Maisemassa erottuu useita maisemapuita. Yleensä varttuneet yksilöt: männyt ja kuuset sekä erikoiset lajit mm. jalopuut ovat saaneet maisemallisen asemansa kuin vahingossa. Ne ovat säästyneet rakentamisessa, osa on istutettu harkiten pihan tai tiealueen kaunistukseksi.

33. Vesimaiseman avaaminen keskeiselle risteysalueelle

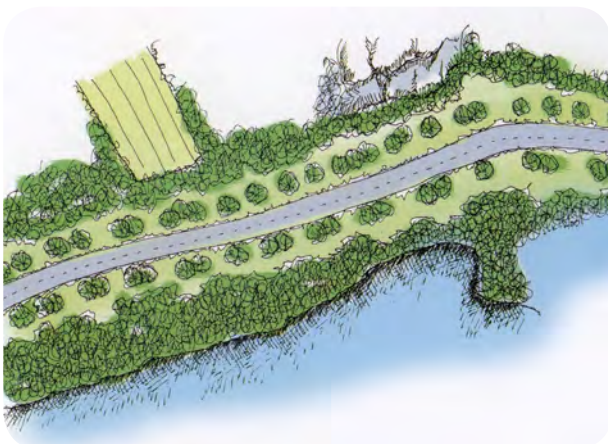
Luonnonsuojelualan reunaosa ja reunavyöhyke peittää osin näkymää Päijänteelle. **Toimenpidesuositus:** Reunavyöhykkeen varovainen raivaus avaisi Päijänne näkymää osaksi risteysmaisemaa.

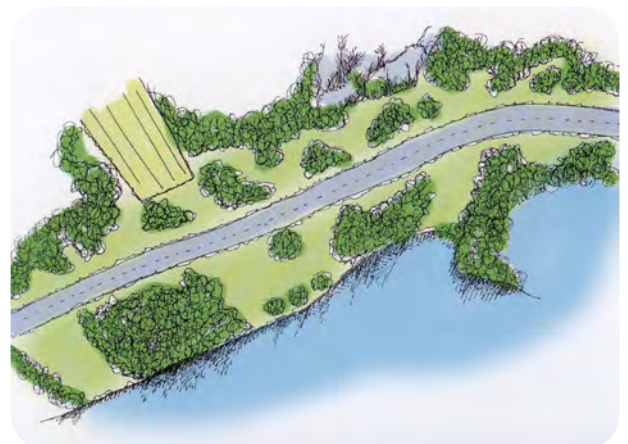
34. Päijänteen maiseman avaaminen kylätielle

Suunnittelualueen ulkopuolella tie Rutalahdesta luoteeseen kulkee pitkiä matkoja Päijänteen rantaviivaa seuraten. Maisema vesistöön ei kuitenkaan avaudu kulkijalle. **Toimenpidesuositus:** Maiseman avaaminen sektoreissa, luonnon monimuotoisuus ja maisemaraivausperiaatteet huomioiden.

Kaavamainen maisemaraivaus.

Maisemaraivauksessa olisi hyvä välttää kaavamaisuutta. Esimerkki ei-kaavamaisesta maisemaraivauksesta.

35. Lahden tilan perinnebiotoopit

Lahden tilakeskuksen länsipuolella on vanhoja, kivikkoisia, jyrkkiä ja vaikeakulkusia hakamaita ja metsälaitumia. Metsälaitumien läheisyydessä kylätien pohjoispuolella Päijänteen rannassa on pieni alue rantaniittyä. **Toimenpidesuositus:** Alueiden laiduntaminen tilan nautakarjalla olisi niiden luontevinta hoitoa. **Rahoitusmahdollisuus:** Ei-tuotannollinen investointi alueiden aitaamiseen ja tarvittaviin alkuraivauksiin. Maatalouden ympäristötuen erityistuki, perinnebiotoopin hoito, alueiden jatkohoitamiseen.

36. Reunavyöhykkeet ja suojakaistat

Lehtipuustoiset peltolohkojen ja Haapajoen pientareiden reunavyöhykkeet ovat sekä hoidetun viljelysmaiseman luonnon monimuotoisuuskohteita että suojavyöhykkeitä vesistöön. **Toimenpidesuositus:** Puustoa ja vesakkoa hoidetaan varovasti, sektoreittain välttämällä kaavamaisuutta ja pyrkien monilajisuuteen. Erityisesti suositetaan ja säästetään marjovia lajeja (pihlaja, kataja, tuomi). Pientareet niitetään vähintään kerran kasvukaudella ja luoko kerätään pois. **Rahoitusmahdollisuus:** Maatalouden ympäristötuen erityistuet: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

37. Luonnonsuojelualue, Haapajoen haat

Haapajoen haat on inventoitu paikallisesti (P) arvokas perinnebiotooppialue. Laidunnus on vanhojen puustoisten perinnebiotooppien luontevinta hoitoa. Alueiden laidunnuksella on myös tilamaisemallista merkitystä. **Rahoitusmahdollisuus:** Lohkojen aitaamiseen ja alkuraivauksiin ei -tuonnollisten investointien -tuki ja hoitoon maatalouden ympäristötuen erityistuki, perinnebiotooppien hoito.

7. Kirjallisuus

Kivelä, Reija (2000). Keski-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 175, Keski-Suomen ympäristökeskus.

Keski-Suomen Maaseutukeskus ja Keski-Suomen Metsäkeskus (1998). Viisarimäen, Vihijärven ja Rutalahden valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen hoito-ohjelma.

Lehtinen, Leena (1989). Opas Etelä-Savon esihistoriaan.

Museovirasto, ympäristöministeriö (1993). Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Vesikansa, Jyrki (2006). Rutalahti on monella rajalla. Juhlapuhe Rutalahden kyläkirjan julkaisutilaisuudessa.

Ympäristöministeriö (1993). Arvokkaat maisema-alueet, Maisema-alue työryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992.

8. Lisätietoa

www.finlex.fi

Ajantasainen lainsäädäntö.

<http://geomaps2.gtk.fi/activemap/>

GTK Active Map Explorer: kallio- ja maaperätiedot.

www.kotiniitty.net

Tietoa perinnemaisemista, niiden hoidosta ja hoidon rahoituksesta erityisesti yhdistysten näkökulmasta.

www.laidunpankki.fi

Tietoa maisemalaidunnuksesta, sopimusmallit ym.

<http://lomake.mmm.fi>

Ympäristötuen erityistukien hakulomakkeet.

www.mavi.fi ja www.maaseutu.fi

Ympäristötuen neuvonnalliset oppaat, erityistukien oppaat sekä perinnebiotooppien hoitokortit.

www.jyvaskyla.fi/ksmuseo

Keski-Suomen museo.

www.museoverkko.fi

Muinaisjäännökset.

<http://www.nba.fi/fi/mjhoito>

Muinaisjäännösten hoito.

www.rky.fi

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

www.ymparisto.fi

> maankäyttö ja rakentaminen > rakennusperintö ja kulttuuriympäristö > rahoitus ja avustukset. Kulttuuriperinnön hoidon rahoitus ja avustukset.

www.ymparisto.fi/ksu/harkaasarvista

Härkää sarvista -hankkeen kotisivut.

www.ely-keskus.fi/keski-suomi

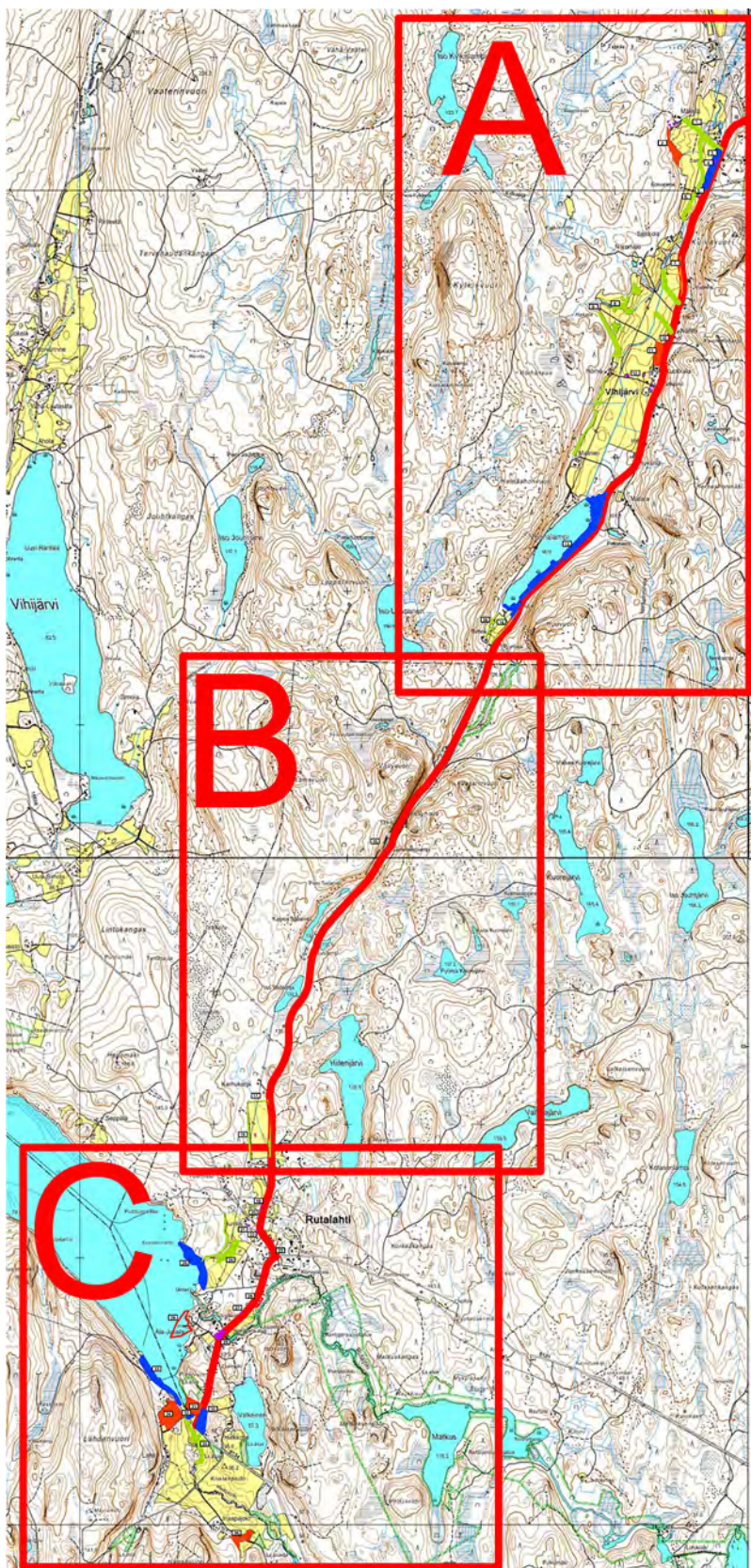
Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Liitteet

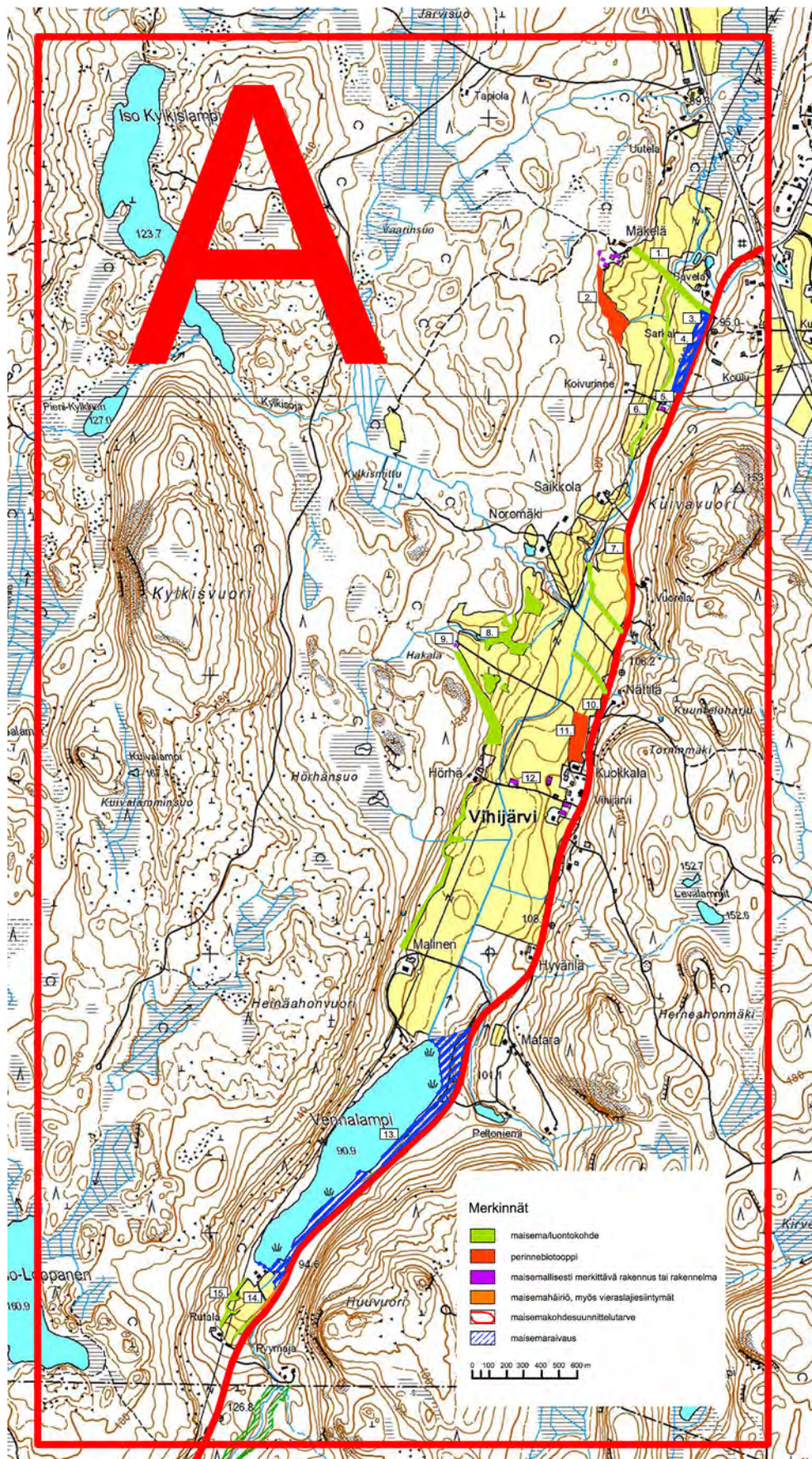
Liite 1

Viisarimäki, indeksikartta

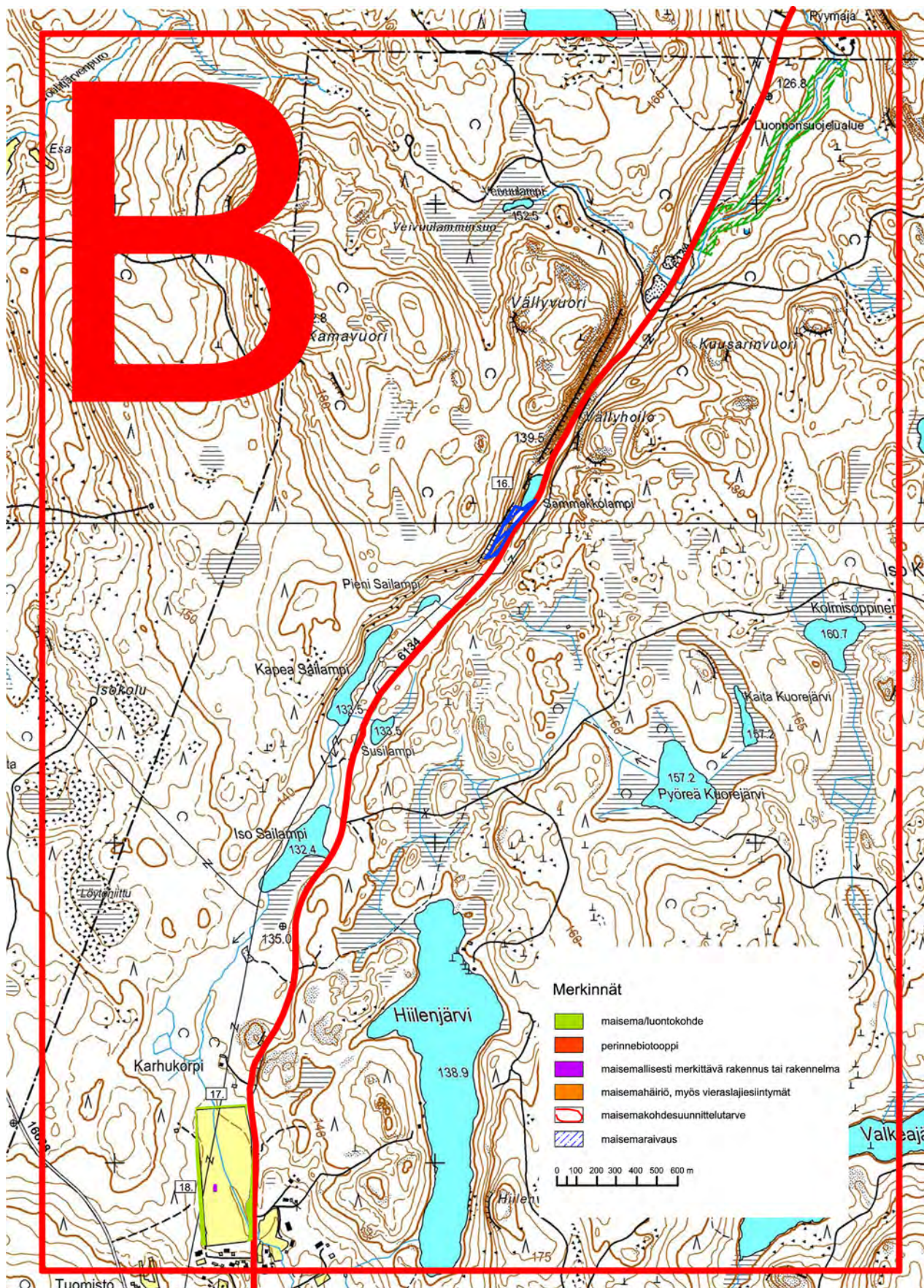

Liite 2
Viisarimäki, A

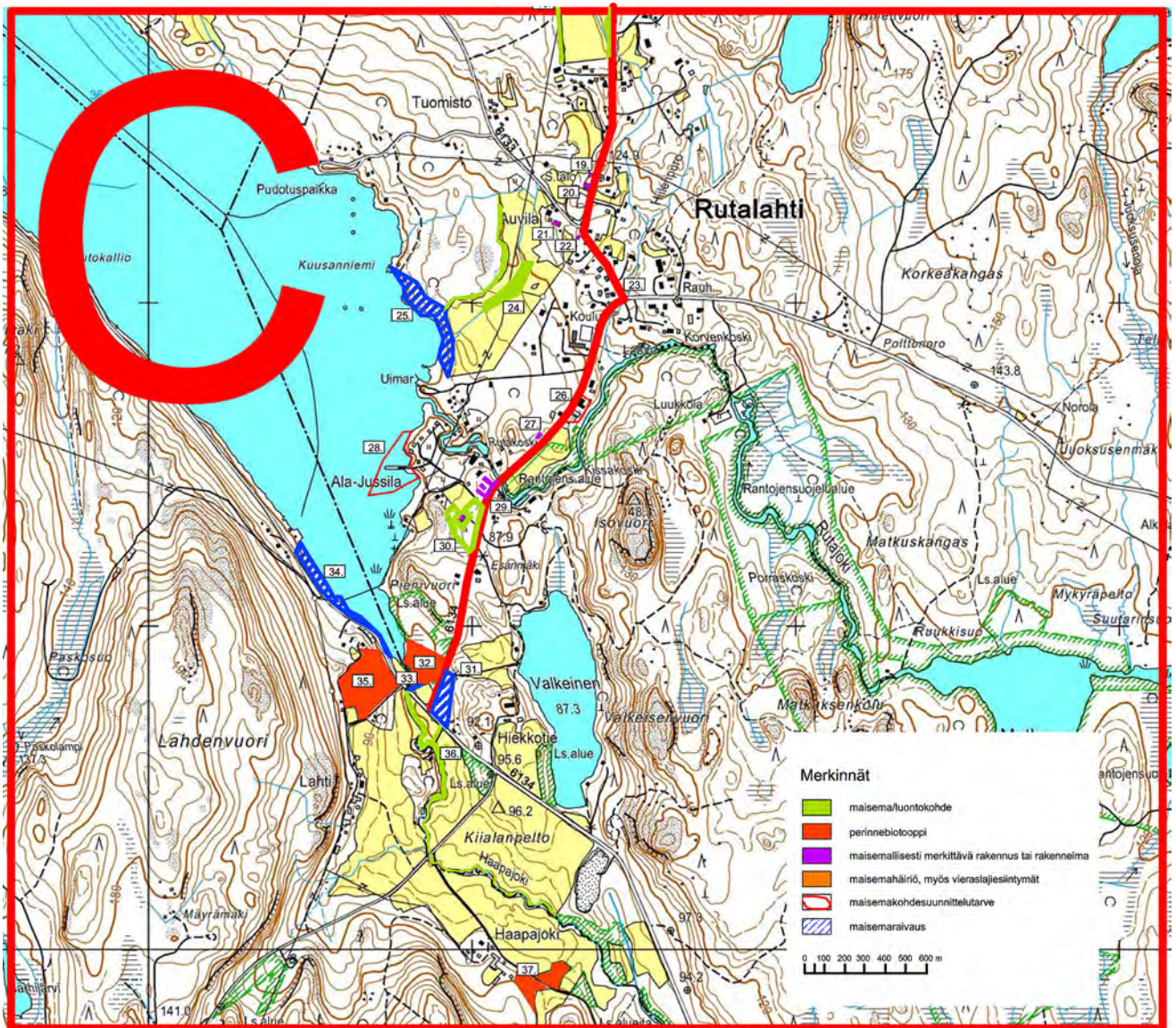

Liite 4
Viisarimäki, C

KUVAILULEHTI

Julkaisusarjan nimi ja numero Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 7/2011				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Lahdenvesi-Korhonen Leena		Julkaisuaika Elokuu 2011		
		Julkaisija Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
Julkaisun nimi Viisariäki-Rutalahden maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma				
Tiivistelmä Tuntemamme maaseutumaisema koostuu maatalouden perinteisestä rakennuskannasta sekä perinteisten käytäntöjen, kuten laidunnuksen ja niiton, muovaamista luontotyypeistä. Vanhakantaisen karjatalouden synnyttämät perinnebiotoopit – kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet – ovat monimuotoisimpia elinympäristöjämme. Nämä maaseudun arvokkaat kohteet sekä kauniit avoimet maisemat säilyvät vain hoidon avulla. Härkää sarvista on ylimaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on arvokkaiden kohteiden laidunnushoidon järjestäminen. Viisariäki-Rutalahti on valittu yhdeksi hankkeen kohdealueista, joille on laadittu maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Yleissuunnitelmassa on määritetty mahdollisia luonnonlaidunkohteita kuten perinnebiotooppeja, ranta-alueita ja muita laidunnuksesta hyötyviä kohteita sekä muita maatalousalueiden maiseman- ja luonnonhoidon kohteita. Erityistä huomiota suunnitelmassa on lisäksi kiinnitetty tienvarsien näköalaraivaukseen sekä perinteistä kylämaisemaa ylläpitäviin rakennusten ja rakenteiden kunnostuskohteisiin. Suunnitelmassa on mukana tietoa hoitomenetelmistä ja rahoitusmahdollisuuksista. Tavoitteena on saada kohteita hoidon piiriin, innostaa maanomistajia ja löytää kohteille hoitajiksi karjatilallisia ja paikallisia yhdistyksiä. Mahdolliset hoitotoimenpiteet perustuvat täysin vapaaehtoisuuteen. Hankkeen puitteissa voidaan avustaa kohteiden hoidon suunnittelussa ja rahoituksen hakemisessa. Härkää sarvista -hankkeen toiminta-aika on 1.6.2009–30.9.2012. Hanketta toteuttavat Keski-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Savon ELY-keskukset, alueelliset ProAgriat sekä MKN – Maa- ja kotitalousnaiset.				
Asiasanat Kulttuuriympäristö, maisemanhoito, perinnebiotooppi, maaseutu, erityistuki, laidunnus, tiemaisema				
ISBN (painettu) 978-952-257-338-4	ISBN (PDF) 978-952-257-339-1	ISSN-L 1798-8640	ISSN (painettu) 1798-8640	ISSN (verkkojulkaisu) 1798-8659
Kokonaissivumäärä 55		Kieli suomi		Hinta (sis. alv 8%)
Julkaisun myynti/jakaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus Julkaisu on saatavana myös verkossa: www.ely-keskus.fi > Ajankohtaista > Julkaisut sekä www.ymparisto.fi/ksu/malu-suunnitelmat				
Julkaisun kustantaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Painopaikka ja -aika Kopijyvä, Jyväskylä 2011				

Tuntemamme maaseutumaisema koostuu maatalouden perinteisestä rakennuskannasta sekä perinteisten käytäntöjen, kuten laidunnuksen ja niiton, muovaamista luontotyypeistä. Vanhakantaisen karjatalouden synnyttämät perinnebiotoopit – kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet – ovat monimuotoisimpia elinympäristöjämme. Nämä maaseudun arvokkaat kohteet sekä kauniit avoimet maisemat säilyvät vain hoidon avulla. Härkää sarvista on ylimaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on arvokkaiden kohteiden laidunnushoidon järjestäminen. Viisarimäki–Rutalahti on valittu yhdeksi hankkeen kohdealueista, joille on laadittu maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma.

Yleissuunnitelmassa on määritelty mahdollisia luonnonlaidunkohteita kuten perinnebiotooppeja, ranta-alueita ja muita laidunnuksesta hyötyviä kohteita sekä muita maatalousalueiden maiseman- ja luonnonhoidon kohteita. Erityistä huomiota suunnitelmassa on lisäksi kiinnitetty tienvarsien näköalaraivaukseen sekä perinteistä kylämaisemaa ylläpitäviin rakennusten ja rakenteiden kunnostuskohteisiin.

Suunnitelmassa on mukana tietoa hoitomenetelmistä ja rahoitusmahdollisuuksista. Tavoitteena on saada kohteita hoidon piiriin, innostaa maanomistajia ja löytää kohteille hoitajiksi karjatilallisia ja paikallisia yhdistyksiä. Mahdolliset hoitotoimenpiteet perustuvat täysin vapaaehtoisuuteen. Hankkeen puitteissa voidaan avustaa kohteiden hoidon suunnittelussa ja rahoituksen hakemisessa.

Härkää sarvista -hankkeen toiminta-aika on 1.6.2009–30.9.2012. Hanketta toteuttavat Keski-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Savon ELY-keskukset, alueelliset ProAgriat sekä MKN – Maa- ja kotitalousnaiset.

Keski-Suomen elinkeino-,
liikenne- ja ympäristökeskus
Cygnaeuksenkatu 1
40101 Jyväskylä
puh. 020 636 0040
www.ely-keskus.fi/keski-suomi

ISBN 978-952-257-338-4 (painettu)
ISBN 978-952-257-339-1 (PDF)

ISSN-L 1798-8640
ISSN 1798-8640 (painettu)
ISSN 1798-8659 (verkkopainos)